

Kriminológia ako veda vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere

Libor Klimek*

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2020.7.1.27-62>

Abstrakt:

KLIMEK, Libor: *Kriminológia ako veda vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Cieľom diela je preskúmanie kriminológie ako vedy vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere. Je rozdelené do šiestich sekcií. Prvá sekcia prezentuje základné východiská (vymedzenie a pôvod pojmu „kriminológia“). Kým druhá sekcia je zameraná na predmet skúmania kriminológie, jej zamerania a úlohy, tretia sekcia zameraná na jej vnútornú štruktúru (etiológia kriminality, fenomenológia kriminality, kontrola kriminality, viktimológia a penológia). Vo štvrtej sekcii je analyzovaný vzťah kriminológie k iným vedným odborom. Piata sekcia poukazuje na praktický význam kriminológie. Posledná šiesta sekcia sa zaoberá inštitucionalizáciou kriminológie v medzinárodnom ako aj vnútroštátnom kontexte.

Kľúčové slová:

kriminológia, vymedzenie, štruktúra, praktický význam, inštitucionalizácia

Criminology as Science at National and International Context

Abstract:

KLIMEK, Libor: *Criminology as Science at National and International Context*. The objective of the work is the assessment of criminology as a science at national and international dimensions. It is divided into six sections. The first section presents the basic background (definition and origin of the term “criminology”). While the second section focuses on the subject of criminology, its focus and objectives, the third section focuses on its internal structure (etiology, phenomenology, crime control, victimology and penology), in the fourth section is analysed the relationship between criminology and other scientific disciplines. The fifth section points out to the practical importance of criminology. The last sixth section deals with the institutionalisation of criminology at international as well as at national contexts.

Key words:

criminology, definition, structure, practical importance, institutional framework

---

* Doc. JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD. Docent na Katedre trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín a riaditeľ Kriminologického a kriminalistického výskumného centra. Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici; libor.klimek@umb.sk

1. Základné východiská (úvod)

1.1 Vymedzenie pojmu „kriminológia“

Existuje nespočítateľné množstvo vymedzení (definícií) kriminológie, žiadne však úplne neuspokojuje každého. Kriminológovia sú v tejto otázke ako ktoríkoľvek iní vedci. Majú odlišné názory o tom istom, ale niekedy sa aj zhodnú.

Úplne zjednodušene možno konštatovať, že **kriminológia je vedou o kriminalite**, a to vo vnímaní slovenských¹ a českých² kriminológov, ako aj takmer všade inde vo svete.³ Mohli by sme taktiež rovnocenne konštatovať, že **kriminológia je vedou o zločine**. V podmienkach Slovenskej republiky ale pojem *zločin* vyvoláva nejasnosti. *Zločinom* sa laicky rozumie *trestný čin* ako pojem odvodený od latinského slova *crimen*. Z trestnoprávneho hľadiska uhol pohľadu je však odlišný. Kým v zmysle slovenského Trestného zákona⁴ *trestný čin*⁵ v jeho menej závažnej podobe je *prečinom*,⁶ v závažnejšej podobe *zločinom*.⁷ Ak by kriminológia mala byť *vedou „iba“ o zločine*,

1 Pozri napr.: MADLIAK, J. a kol. *Kriminológia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 1993, 178 s.; TURAYOVÁ, Y. a kol. *Výbrané kapitoly z kriminológie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, 143 s.; OČENÁŠOVÁ, E. – ONDICOVÁ, M. – SABOPÁL, E. – ŠURYOVÁ, E. *Kriminológia – všeobecná časť. 1. diel*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2003, 105 s.; MADLIAK, J. a kol. *Kriminológia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, 360 s.; HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, 404 s.; DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. – VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 408 s.

2 Pozri napr.: NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: Aspi, 2008, 528 s.; TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, 216 s.; VÁLKOVÁ, H. – KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s.; GRIVNA, T. – SCHEINOST, M. – ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 536 s.

3 Pozri napr.: HAGAN, F. E. *Introduction to Criminology: Theories, Methods and Criminal Behavior*. London: Sage Publications, 2010, 553 s.; BOSWORTH, M. – HOYLE, C. (eds.) *What is Criminology?* New York: Oxford University Press, 2011, 551 s.; JONES, S. *Criminology*. 6th edition. New York: Oxford University Press, 2017, 472 s.

4 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

5 V zmysle § 8 Trestného zákona „*Trestný čin je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak*“. V zmysle § 9 Trestného zákona, pokiaľ ide o druhy trestných činov, „*trestný čin je prečin a zločin*“.

6 V zmysle § 10 ods. 1 Trestného zákona. „*prečin je a) trestný čin spáchaný z nebanlivosti alebo b) úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov*.“ (avšak, nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná).

7 V zmysle § 11 Trestného zákona „(1) *Zločin je úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov*. (2) O zločin ide aj vtedy, ak v prísnejšej skutkovej podstate prečinu spáchaného úmyselne je ustanovená horná hranica trestnej sadzby prevyšujúca päť rokov. (3) Zločin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov, sa považuje za obzvlášť závažný.“

pre právnikov by išlo o zavádzajúce vymedzenie, ktoré je pravdivé iba sčasti. V našom uhle pohľadu kriminológia ako *veda o kriminalite* či *veda o zločine* je stále tou istou kriminológiou.

Detailnejšie možno konštatovať, že **kriminológia je veda, ktorá skúma kriminalitu (zločin) ako sociálno-patologický jav v spoločnosti, jej príčiny a možnosti jej potlačania**. Pojem *sociálno-patologický (jav)* je odvodený od slov *sociálny*, t. j. spoločenský a *patologický*, t. j. chorobný. Sociálno-patologický jav je teda chorobou spoločnosti. Spoločnosť má mnoho chorôb, napríklad alkoholizmus a iné drogové závislosti, promiskuita (neviazaný pohlavný styk a časté striedanie sexuálnych partnerov), šikana, hazardné hráčstvo atď., pričom najzávažnejšou chorobou spoločnosti ako sociálno-patologický jav je práve kriminalita. V tomto kontexte kriminalita je zločin, ktorý predstavuje najzávažnejšie porušenie sociálnych pravidiel správania sa. Kriminalitu (zločin) je potrebné vnímať ako *nežiaduci jav*, avšak, vo vnímaní niečoho nežiaduceho pre dobro spoločnosti, nie vo vnímaní ľudí dopúšťajúcich sa kriminality. Ak vyššie uvádzame, že kriminológia skúma možnosti potlačania kriminality (zločinu) v spoločnosti, tak z dôvodu, že celková eliminácia kriminality (zločinu) na nulovú hodnotu je, žiaľ, nemožné. Bolo by naivné dúfať, že kriminalita (zločin) vymizne z ľudského správania a spoločnosť jedného dňa „opustí“. Kriminálne (zločinné) správanie pre mnohých ľudí je rovnako prirodzené, ako ich základné biologické potreby. V princípe, ide o chronicky chorých ľudí.

Ešte detailnejšie možno konštatovať, že **kriminológia je veda, ktorá dôsledným využívaním korektného teoretického a metodologického inštrumentária skúma kriminalitu (zločin) ako nežiaduci sociálno-patologický jav v spoločnosti, jej stav, úroveň, štruktúru, dynamiku, osobnosť páchateľov, obete, vzťah páchateľa a obete, jednotlivé druhy kriminality (zločinu), možnosti jej minimalizácie a prognózovania jej vývoja v bližšej a vzdialenejšej budúcnosti**.

Okrem nami uvedeného vymedzenia kriminológie je žiaduce taktiež poukázať na vymedzenia kriminológie iných autorov. V odbornej literatúre ich nachádzame nespočetné množstvo, možno však poukázať na skromný výber azda tých najzaujímavejších:

Americký priekopník kriminológie 20. storočia *Sutherland* v diele *Princípy kriminológie* vymedzil kriminológiu ako „**súbor poznatkov o zločine ako spoločenskom fenoméne**“⁸ (pôvodné znenie – „*the body of knowledge regarding crime as a social phenomenon*“).

Jones v diele *Zločin a trestný systém* uvádza, že kriminológia je „**veda, ktorá sa zaoberá sociálnym fenoménom zločinu, jeho príčinami a opatreniami, ktoré spoločnosť proti nemu smeruje**“⁹ (pôvodné znenie – „*the science that studies the social phenomenon of crime, its causes and the measures which society directs against it*“).

Walsh a *Hemmens* v diele *Úvod do kriminológie* uvádzajú, že „**Kriminológia je interdisciplinárna veda, ktorá zhromažďuje a analyzuje údaje o rôznych aspektoch zločinu a kriminálneho správania. Rovnako ako u všetkých vedeckých disciplín, jej cieľom je pochopiť jej predmet a určiť, ako toto porozumenie môže prinášať**

8 SUTHERLAND, E. H. *Principles of Criminology*. Chicago: University of Chicago Press, 1934, s. 3.

9 JONES, H. *Crime and the Penal System*. 3rd edition. London: University Tutorial Press, 1965, s 1.

*prospech ľudstvu*¹⁰ (pôvodné znenie – „*Criminology is an interdisciplinary science that gathers and analyzes data on various aspects of crime and criminal behaviour. As with all scientific disciplines, its goal is to understand its subject matter and to determine how that understanding can benefit humankind*“).

Zaujímavý je prístup Siegela v diele *Kriminológia: teórie, modely a typológie*, ktorý síce kriminológiu nevymedzuje, ale iba jednoducho konštatuje, že „*kriminológia je vedecký prístup k štúdiu kriminálneho správania*“¹¹ (pôvodné znenie – „*criminology is scientific approach to studying criminal behaviour*“).

Charakteristika kriminológie ako vedného odboru môže byť vymedzená jej nasledovnými znakmi:¹²

– Kriminológia je **spoločenskou vedou**.¹³ Spoločenské vedy sa zaoberajú človekom a spoločnosťou. Ako je uvedené vyššie, kriminológia je veda, ktorá skúma *kriminalitu (zločin) ako nežiaduci jav v spoločnosti* [...]. Samostatnosť kriminológie medzi spoločenskými vedami je daná kriminalitou a jej prvkami ako jej špecifickým predmetom skúmania (bližšie pozri text nižšie).

– Kriminológiu je možné vnímať ako **vedu s nadštandardne rôznorodým predmetom skúmania**. Práve táto rôznorodosť skúmaných fenoménov, teda inter-

10 WALSH, A. – HEMMENS, C. *Introduction to Criminology*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore: Sage Publications, 2008, s. 2.

11 SIEGEL, L. J. *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. 13th edition. Boston: Cengage learning, 2016, s. 4.

12 Porovnaj: MADLIAK, J. a kol. *Kriminológia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 1993, 178 s.; TURAYOVÁ, Y. a kol. *Výbrané kapitoly z kriminológie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, 143 s.; OČENÁŠOVÁ, E. – ONDICOVÁ, M. – SABOPÁL, E. – ŠÚRYOVÁ, E. *Kriminológia – všeobecná časť. 1. diel*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2003, 105 s.; IBL, P. *Kriminologie*. Praha: Vysoká škola Karlovy Vary, 2004, 258 s.; MADLIAK, J. a kol. *Kriminológia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, 360 strán; NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: Aspi, 2008, 528 s.; HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, 404 s.; HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009, 192 s.; DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Introduction to Criminology*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 109 s.; TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, 216 s.; HAGAN, F. E. *Introduction to Criminology: Theories, Methods and Criminal Behavior*. London: Sage Publications, 2010, 553 s.; VÁLKOVÁ, H. – KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s.; SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s.; BRUNA, E. *Výbrané kapitoly z kriminologie*. 2. vydání. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014, 117 s.; GRÍVNA, T. – SCHEINOST, M. – ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 536 s.; DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. – VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 408 s.; BOSWORTH, M. – HOYLE, C. (eds.) *What is Criminology?* New York: Oxford University Press, 2011, 551 s.; JONES, S. *Criminology*. 6th edition. New York: Oxford University Press, 2017, 472 s.; IVOR, J. (ed.) *Kriminológia ako súčasť trestnej politiky*. Pocta prof. PhDr. Květoňovi Holcovi, DrSc. k 80. narodeninám. Praha: Leges, 2018, 324 s.

13 Medzi spoločenské vedy štandardne partia hlavne psychologické vedy, ekonomické vedy, pedagogické vedy, sociálne vedy, právne vedy či politické vedy. V ostatnom období sa stretávame s pojmom *spoločenské a behaviorálne vedy*.

disciplinárnosť kriminologických výskumov, býva nesprávne prenášaná na predmet skúmania kriminológie ako vedného odboru. Na kriminologických výskumoch participujú odborníci iných vied, napr. trestného práva, kriminalistiky, sociológie či súdnej psychológie (vzťah kriminológie k iným vedám bližšie pozri text nižšie). Každý z odborníkov rôznych vedných odborov participujúcich na spoločnom výskumnom projekte však neopúšťa hľadisko predmetu skúmania ich vedných odborov. Rozlišujeme teda medzi predmetom výskumu a predmetom vedy. Predmety výskumov sú spravidla interdisciplinárne, avšak vedné odbory nie sú interdisciplinárne. Každý má svoj špecifický a od iných odlišný predmet vedy. Interdisciplinárny prístup ku skúmaniu zložitých javov a procesov je bežný v takmer všetkých vedách, nie iba vo vedách spoločenských.

– Kriminológia je **empirickou vedou**. Kriminológia sa zameriava na reálny jav, a to kriminalitu (zločin) a s ňou súvisiace okolnosti. Jej poznatky pochádzajú z vedeckých výskumov. Na rozdiel od vied formálnych ako napríklad logika a matematika, poznatky kriminológie sú empiricky testovateľné, keďže kriminalita je reálny jav v spoločnosti.

Mnohokrát nie je presne vymedzená **deliaca čiara medzi kriminológiou ako vedným odborom a kriminológiou ako študijným odborom alebo študijným predmetom**. Kým hlavným poslaním *vedných odborov* je získať pôvodné, pre vedu neznáme poznatky – hlavne vedcami, poslaním *študijných odborov alebo študijných predmetov* je odovzdať adresátom – hlavne študentom – základné poznatky, ktoré sú vo vede už známe. Teda, kým poslaním kriminológie ako vedného odboru je získať pre vedu nové vedecké poznatky o kriminalite, poslaním kriminológie ako študijného programu alebo študijného predmetu je dostatočne overené poznatky odovzdať študentom.

Kriminológia sa mení plynutím času a prispôbuje sa aktuálnemu stavu kriminality. Kým v minulosti, hlavne v počiatkoch kriminológie, kriminalita bola vnímaná spravidla vnútroštátne, dnes ju ovplyvňuje zmedzinárodňovanie (internacionalizácia) „všetkého možného“. Kriminalitu súčasnosti nie je možné ohraničiť hranicami jedného štátu či kontinentu. Niektoré druhy kriminality vplyvom zmedzinárodňovania prerástli do medzinárodných problémov. Napr. *drogová kriminalita* či *počítačová kriminalita* sú v dnešnom svete tak cezhraničné, že sú považované za bezhraničné. V regionálnom kontexte často dochádza k spoločnému vnímaniu vybraných druhov trestnej činnosti. Napríklad v EÚ boli predstavené tzv. európske trestné činy, ktorých kľúčovým prvkom je práve ich cezhraničná povaha – napr. už uvedená *drogová kriminalita* či *počítačová kriminalita*.

Ak sú niektoré druhy kriminality cezhraničné či dokonca až nadnárodné, logicky, taktiež kriminológia ako veda, ktorá ich skúma, ich musí predsa vnímať aj v medzinárodnom kontexte. Kriminológovia v ostatnom období začali venovať pozornosť medzinárodnej kriminalite, resp. medzinárodnému zločinu, čoho dôsledkom sa začala vytvárať jej podoblasť, a to **medzinárodná kriminológia** (angl. *international criminology*¹⁴). Medzinárodná kriminológia sa zaoberá kriminalitou (zločinom), ktorá presahuje hranice štátov. Skúmanie medzinárodnej kriminality (zločinu) spôsobilo rozšírenie horizontov kriminologického výskumu.

14 Pozri napr.: WATTS, R. – BESSANT, J – HIL, R. *International Criminology: A Critical Introduction*. Oxon – New York: Routledge, 2008, 280 s.

Možno dodať, že kým v nedávnej minulosti kriminologický výskum bol orientovaný hlavne na vnútroštátnu kriminalitu, dnes môže byť podstatne ľahšie realizovaný prostredníctvom medzinárodných vedeckých projektov. Osobný či internetový kontakt riešiteľov vedeckých projektov z rôznych štátov je omnoho prístupnejší než v minulosti (napr. vplyvom poklesu cien leteniek a výdavkov na ubytovanie, či extrémne rýchlej online komunikácie). To otvára možnosti zmedzinárodňovaniu kriminológie ako vedy aj o medzinárodnej kriminalite.

Záverom k vymedzeniu kriminológie dodávame, že **kriminológia má byť nezávislou vedou**. Áno, každá veda má byť nezávislou, vrátane kriminológie. **Ak výsledky práce kriminológov majú byť čo najobjektívnejšie a ak v spoločnosti existuje záujem na ich vysokej výpovednej hodnote, zásahy do práce kriminológov z iných strán by mali byť čo najmenšie**. Bolo by naivné veriť, že kriminológia je vedou nedotknutou vonkajšími vplyvmi. Pochybnosti vyvoláva napríklad financovanie kriminologických výskumov. Ak výskum je realizovaný na slobodnej univerzite, pochybnosti k nezávislosti práce kriminológov je možné minimalizovať. Na druhej strane, ak napríklad zadávateľ, ktorý je zároveň finančným podporovateľom kriminologického výskumu, zadá kriminológom úlohu a taktiež financuje jej riešenie, s najväčšou pravdepodobnosťou nebude spokojný s výsledkami, ktoré nezodpovedajú jeho predstavám. Iným príkladom pochybností o nezávislosti kriminologického výskumu je situácia z nedávnej minulosti vo Švédsku. Švédska vláda v spolupráci s Medzinárodnou kriminologickou spoločnosťou (angl. *International Society of Criminology*) sa rozhodla odmeňovať osobnosti, ktoré mimoriadnou mierou prispeli k rozvoju tohto odboru. Myšlienka je to pekná, pochybnosti ale vyvoláva prístup takých kriminológov, ktorí dokážu prispôsobiť výsledky svojej práce, aby sa zapáčili komisii, ktorá rozhoduje o udelení cien. Vláda je predsa zložkou štátnej moci, od ktorej kriminológia ako veda má mať čo najväčší odstup.

1.2 Pôvod pojmu „kriminológia“

Pojem kriminológia má latinsko-grécky pôvod, a to v latinskom pojme *crimen* = zločin a gréckej prípone *lógos* (λόγος) = študovať/poznávať. Síce tento pojem z lingvistického hľadiska má pôvod v latinskom a gréckom jazyku, jeho prvé použitia nachádzame reálne v iných „novších“ jazykoch až v 19. storočí.

Pojem kriminológia prvý krát použil v roku 1879 francúzsky antropológ Paul Topinard (1830–1911), prirodzene, vo francúzskom jazyku v podobe *criminologie*.

Neskôr v roku 1885 taliansky profesor Raffaele Garofalo (1851–1934) publikoval dielo s názvom *Criminologia. Studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione*,¹⁵ ktoré možno do slovenského jazyka preložiť ako *Kriminológia. Štúdia o zločine, jeho príčinách a prostriedkoch represie*. V prvej časti tohto diela nazvanej *Zločin* sa týmto pojmom zaoberá. Bol si vedomý toho, že vymedzenie zločinu nemusí byť jednoznačné. Upozorňuje, že z hľadiska sociologického tento pojem má iný význam ako z právneho hľadiska. Teda, považuje za potrebné rozlišovať medzi *prirodzeným zločinom* (*crimen naturale*) a *právnym vymedzením zločinu*. Prirodzeným

15 GAROFALO, R. *Criminologia. Studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione*. Torino: Bocca 1885, 495 s.

zločinom je taký čin, ktorý svojou povahou je považovaný za zločin v každej ľudskej spoločnosti, a to nezávisle na okolnostiach a potrebách v konkrétnej dobe a na určitom mieste alebo špecifických záujmoch zákonodarcu. Za takto vnímaný prirodzený zločin považuje napríklad vraždu, znásilnenie či lúpež. Naproti tomu sú konania, ktoré sú považované za trestné činy iba v určitej dobe alebo len v niektorých kultúrach.

R. Garofalo je dnes označovaný za otca kriminológie. Odmietol doktrínu o slobodnej vôli (myšlienka, že človek koná iba na základe svojich vlastných rozumových rozhodnutí a nie pod vplyvom vonkajších podnetov ako napr. osud, boh či iné faktory, ktoré nemá vo vlastnej moci) a podporoval stanovisko, že kriminalita môže byť chápaná len vtedy, ak je skúmaná vedeckými metódami. Bolo by odvážne opomenúť belgického astronóma, matematika, štatistu a sociológa v jednej osobe – Adolpha Queteleta (1796–1874), ktorý bol taktiež pri počiatkoch kriminológie.

Na tomto mieste nie je priáním autora prezentovať všetky kriminologické teórie, smery či školy. V odbornej literatúre je táto otázka už detailne spracovaná, preto odkazujeme na relevantnú odbornú literatúru.¹⁶

2. Predmet skúmania kriminológie, jej zamerania a úlohy

2.1 Predmet skúmania

Podstatou kriminológie je vedecké skúmanie kriminality (zločinu).

Predmetom skúmania kriminológie je **kriminalita ako hromadný sociálnoprávny jav (fenomén), jej stav, úroveň [údaje vzťahujúce sa k referenčným skupinám (podľa pohlavia, veku, vzdelania, krajov atď.)], štruktúra a dynamika, etiológia (skúmanie príčin vzniku kriminality), fenomenológia (charakteristické prejavy kriminality), páchatelia, obeť, ako aj kontrola kriminality**. Na to, aby si kriminológia uchovala postavenie plnohodnotného vedného odboru s predmetom skúmania, je nevyhnutné, aby napĺňala aj ďalšie požiadavky. Obdobne ako iné vedné odbory, taktiež skúma svoju históriu, zabezpečuje vysokoškolskú a vedeckú prípravu svojich vedcov, buduje svoje špecifické inštitúcie, vydáva vedecké a odborné publikácie a pod. Pravda, takéto zabezpečovanie vyžaduje nemalé finančné prostriedky. Sú štáty, ktoré sú voči kriminológii štedré, a samozrejme sú štáty, ktoré sú voči nej kruté (napr. Slovenská republika).

V ponímaní kriminológie ako vedy o kriminalite panuje medzi kriminológmi zhoda, avšak rozchádzajú sa v názoroch na ponímanie samotnej kriminality. Historicky sa sformovali **dve základné názorové skupiny na predmet kriminológie**:¹⁷

- 1) sociologizujúce ponímanie a
- 2) legálne ponímanie.

Ad 1) Sociologizujúce vnímanie kriminality. V tomto vnímaní kriminalitou sa rozumie *sociálna deviácia*, t. j. také konanie a správanie, ktoré je spoločensky pa-

16 HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, kapitola č. 2; GRIVNA, T. – SCHEINOST, M. – ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, kapitola č. 3; VÁLKOVÁ, H. – KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, kapitola č. 3.

17 HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 17; GRIVNA, T. – SCHEINOST, M. – ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 23.

tologické, t. j. pre spoločnosť nezdravé. Polemickou otázkou je, čo je spoločensky patologické? História ľudstva preukazuje, že kým v dávnej minulosti nejaké konanie bolo samozrejmosťou, dnes tomu tak nemusí byť. Príkladom sú verejné popravy ľudí v stredovekých časoch, ktorí boli najprv krivo obvinení a následne odsúdení. Kým v minulosti v európskom kontexte takéto popravy boli prirodzenou formou udržania si moci (štátnej ako aj cirkevnej), dnes takéto konanie vnímame ako spoločensky patologické. Iným príkladom je územie, ktoré tvorí spoločnosť. Kým na európskom území spoločnosť odmieta trest smrti, v Číne nie je úplne odmietaný, práve naopak, odhaduje sa, že v Číne sú vykonané tisícky takýchto trestov ročne (Čína tají presné počty). Ak teda v Číne štátom povolené „popravovanie“ odsúdených osôb v prospech spoločnosti nie je spoločensky patologické, ale v Európe je, ide o jasný signál, že spoločnosť v jednotlivých častiach Zeme ma iné názory o tom, čo je spoločensky patologické a čo nie je.

Výhodou sociologizujúceho ponímania kriminality je jeho relatívna komplexnosť. Zahrňuje aj faktory, ktoré predchádzajú trestnej činnosti alebo ju sprevádzajú.

Nevýhodou tohto vnímania kriminality je značná neurčitost', nepresnosť a nejednoznačnosť. Čo už je, a čo ešte nie je kriminálne, sa len ťažko konkrétnejšie vymedzuje.

Ad 2) Legálne vnímanie kriminality. V tomto vnímaní kriminalitou sa rozumie trestná činnosť, ktorá je sankcionovaná. Trestná činnosť síce nie je štandardne vymedzená v trestnoprávných normách, ale v tomto kontexte ide o *trestné činy* vymedzené v zákone (v Slovenskej republike v Trestnom zákone). Trestnou činnosťou v legálnom vnímaní kriminality je teda iba činnosť, ktorá vykazuje znaky trestných činov v zákonoch konkrétnych štátov. V porovnaní so sociologizujúcim vnímaním kriminality, práve v tom sa prejavuje určitost', presnosť a jednoznačnosť vnímania kriminality, t. j. trestnej činnosti v podobe trestných činov, ktoré sú ustanovené normami trestného práva s určitost'ou, presnosťou a jednoznačnosťou (v Slovenskej republike v Trestnom zákone).

V európskych štátoch kriminalita je tradične stotožňovaná s trestnou činnosťou, je teda uprednostňované legálne vnímanie kriminality. Kriminológia je tiež častejšie súčasťou právnického (trestnoprávneho) ako sociologického vysokoškolského vzdelávania.

Výhodou legálneho vnímania kriminality je jeho určitost', presnosť (hlavne terminologická) a jednoznačnosť. Kriminalitou môže byť iba konanie, ktoré je trestným činom a teda ide iba o konanie, ktoré vykazuje znaky trestného činu v zákone – spravidla v Trestnom zákone. Trestný zákon je užitočným katalógom trestných činov, ktorý pomáha v orientácii čo je a čo nie je trestným činom, t. j. trestnou činnosťou a teda kriminalitou. Trestný zákon taktiež upravuje mnoho súvisiacich otázok ako napríklad podmienky trestnej zodpovednosti či okolnosti vylučujúce protiprávnosť.

Nevýhodou legálneho vnímania kriminality je, že spoločnosť si sama prispôbuje svoje zákony, vrátane oblasti trestného práva. Toho dôsledkom to isté konanie v jednom období nie je trestným činom, ale v inom období je, resp. bolo v minulosti – napríklad v minulosti v Československu za trestný čin bolo považované opustenie republiky, ale dnes v Slovenskej republike ako v nástupníckom štáte takéto konanie trestným činom už nie je. Obdobne, v jednom štáte nejaké konanie nie je trestným činom, ale v inom je, resp. bolo v minulosti – napríklad v Českej republike je za trestný

čin považovaná výroba a šírenie pornografických materiálov, v ktorých sa prejavuje násilie či neúcta k človeku (napr. formou B/D/S/M), ale v Slovenskej republike takéto konanie trestným činom nie je.

Obrovskou nevýhodou legálneho vnímania kriminality je, že právo, vrátane oblasti trestného práva, môže byť veľmi jednoducho zneužitá jedincami, ktorí majú prístup k moci v štáte na vrcholovej úrovni, a tým po právnej stránke „potláčať“ trestnú činnosť do netrestnej roviny – napríklad formou „skutok sa nestal“ alebo politici v zákonodarnom orgáne dokážu prijať také novely trestného práva, ktoré v princípe škodia spoločnosti, čoho dôsledkom jedna z hlavných úloh trestného práva – ochrana spoločnosti – je degradovaná. Sme toho názoru, že uvedené príklady sú dôkazom popretia skutočných hodnôt spoločnosti a jej právneho rozvoja.

Záverom k nevýhodám legálneho vnímania kriminality dodávame, že v zmysle medzinárodných ako aj vnútroštátnych noriem existuje prezumpcia neviny. Jedným z jej aspektov je garancia, že osoba je považovaná za páchatel'a trestného činu až vtedy, ak bola riadne trestne stíhaná a súdom uznaná za vinnú. Bolo by veľmi naivné sa domnievať, že každý porušiteľ Trestného zákona sa stáva osobou, voči ktorej je vedené trestné stíhanie, vrátane konečného rozhodnutia súdu s uznaním viny. Toho dôsledkom v legálnom vnímaní kriminality vzniká priestor, v rámci ktorého sa nachádza tzv. *latentná kriminalita*, ktorá síce existuje, ale nie je ohlásená, a taktiež tzv. *šedá kriminalita*, ktorá síce bola vyšetrovaná, ale nebola objasnená, resp. páchatel' nebol uznaný za vinného.

2.2 Zamerania kriminológie

Kriminológia vo vzťahu k jej predmetu skúmania má zamerania. Možno poukázať napríklad na:¹⁸

1. Všeobecná časť kriminológie – zaoberá sa kriminalitou (zločinom) vo všeobecnej rovine. Podáva ucelený pohľad o všeobecných otázkach kriminológie. Do tohto zamerania sú zaradované hlavne:

- stav, štruktúra a dynamika kriminality,
- páchatelia kriminality,
- obeť kriminality,
- kontrola kriminality,
- kriminologický výskum a
- kriminologické prognózovanie.

18 Zameranie predmetu kriminológie je odlišné v inom čase ako aj na inom mieste. Napríklad kriminalita na území Slovenskej republiky v období 90.-tych rokov bola odlišná ako v súčasnosti. Štandardné druhy kriminality sú stabilnou súčasťou našej spoločnosti od nepamäti – napr. majetková kriminalita či násilná kriminalita. Avšak, kým v 90.-tych rokoch 20. storočia počítačová kriminalita bola na našom území v počiatkoch, vzhľadom k tomu, že v Slovenskej republike neboli špičkové technológie príliš rozšírené, ale v súčasnosti počítačová kriminalita je už úplne bežnou kriminalitou, ktorú „slovenská kriminológia“ taktiež skúma. Pokiaľ ide o miesta páchania kriminality, kriminalita v jednotlivých štátoch je taktiež odlišná. Napríklad kým v Afganistane miera drogovej kriminality dosahuje maximá, na území Slovenskej republiky nie je dominantnou. Naopak, kým korupcia dosahuje minimá v Dánsku, v Slovenskej republike je takmer samozrejmosťou.

2. Osobitná časť kriminológie – detailne sa sústreďuje na jednotlivé užšie otázky kriminológie – napríklad na osobitné *druhy kriminality* alebo osobitné *skupiny páchatel'ov kriminality*. Pokiaľ ide o osobitné *druhy kriminality*, ide hlavne o násilnú kriminalitu, majetkovú kriminalitu, mravnostnú kriminalitu, hospodársku kriminalitu, korupciu, drogovú kriminalitu, počítačovú kriminalitu, obchodovanie s ľuďmi, legalizáciu príjmu z trestnej činnosti (pranie špinavých peňazí), terorizmus či organizovanú kriminalitu. Pokiaľ ide o osobitné *skupiny páchatel'ov*, ide napríklad o kriminalitu páchanú ženami, kriminalitu páchanú mládežou, či kriminalitu páchanú právnickými osobami.

Ako je uvedené vyššie, kriminológia sa mení plynutím času a prispôbuje sa aktuálnemu stavu kriminality. Kým v minulosti, hlavne v počiatkoch kriminológie, kriminalita bola vnímaná spravidla vnútroštátne, dnes ju ovplyvňuje zmedzinárodňovanie (internacionalizácia) „všetkého možného“. Niektoré druhy kriminality v minulosti neboli známe, no dnes sa kriminológia nimi zaoberá. Osobitnú pozornosť si teda zaslúžia napríklad počítačová kriminalita, legalizácia príjmu z trestnej činnosti (pranie špinavých peňazí) a terorizmus.

Počítačová kriminalita

Pokiaľ ide o počítačovú kriminalitu, za súčasného stavu poznania vymedzenie pojmu počítačová kriminalita je mimoriadne náročná úloha, ba priam nemožná. Ako skromný pokus o jej definovanie možno uviesť, že počítačovou kriminalitou sa rozumie konanie páchatel'a za použitia informačnej techniky, ktorým sú naplnené znaky skutkovej podstaty počítačového trestného činu.

Pojem *počítačová kriminalita* má niekoľko alternatív – v slovenskom jazyku napríklad *kybernetická kriminalita*. V anglickom jazyku nachádzame omnoho viac alternatív. Možno poukázať na *computer crime*, ktorý je časovo najstarším pojmom, alebo novšie alternatívy *cyber crime*, *cybercrime*, či dokonca aj *cyber-crime*. Zriedkavo nachádzame taktiež pojmy *high-tech crime*, *virtual crime*, alebo výnimočne aj *e-crime*. Pojem počítačová kriminalita sa prvýkrát objavil v 70.-tych rokoch 20. storočia v Spojených štátoch amerických v dielach Parkera ako *crime by computer* alebo *computer crime* (napr.: *Crime by Computer*, New York, Charles Scribners Sons, 1976; *Ethical Conflicts in Computer Science and Technology*, Arlington: AFIPS Press, 1979).

V minulosti boli predstavené snahy o definovanie tohto pojmu v rámci Organizácie Spojených národov (OSN), Rady Európy, ako aj Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Avšak, žiadna definícia tohto pojmu nebola nikdy úplne vyčerpávajúca, a to vzhľadom na mimoriadne dynamický charakter informačných technológií a informačnej techniky. Je otázkou krátkeho času, kedy sa ktorákoľvek definícia počítačovej kriminality stáva neaktuálnou, pretože v sebe nezahŕňa taktiež nové prvky počítačovej kriminality, ktoré neboli známe v čase jej predstavenia.

Terorizmus

S pojmom terorizmus sa v poslednom čase stretávame často. Čo sa ale ním rozumie nie je nám úplne jasné. Terorizmom nie je len samotné „odpálenie bomby“ či „odpálenie seba samého“, napríklad v metre alebo v lietadle. Terorizmom je premyslené použitie násilia alebo hrozba použitia bezprostredného násilia jednotlivcom alebo skupinou ľudí za účelom získania politického či sociálneho cieľa (napr. nalie-

hanie na vládu, aby sa zdržala určitého činu, poškodenie ústavného zriadenia štátu), a to prostredníctvom zastrašovania veľkej skupiny ľudí na určitom mieste, častokrát s bezprostredným dôsledkom smrti nevinných ľudských obetí. Teda, dve základné zložky charakterizujú dnešnú podobu terorizmu, a to (*po prvé*) existujúce násilie alebo jeho bezprostredná hrozba a (*po druhé*) politický alebo sociálny motív.

Pokiaľ ide o európsky kontext, v roku 1976 bola zriadená skupina TREVI, ktorej názov vznikol podľa francúzskych ekvivalentov terorizmus (franc. *terrorisme*), radikalizmus (franc. *radicalisme*), extrémizmus (franc. *extrémisme*) a medzinárodné násilie (franc. *violence Internationale*). Táto skupina slúžila ako platforma pre výmenu informácií medzi policajnými a spravodajskými službami. V rámci TREVI boli vytvorené štyri expertné skupiny, pričom TREVI 1 sa zaoberala bojom proti terorizmu, TREVI 2 výmenou informácií týkajúcich sa bezpečnosti, TREVI 3 bojom proti organizovanému zločinu a obchodu s drogami a TREVI 4 otázkou odstránenia hraničných kontrol medzi štátmi v súvislosti so zavedením Schengenského systému. V roku 1995 Európska rada prijala tzv. Deklaráciu o terorizme, v ktorej zdôraznila, že boj proti terorizmu ako jednej z najzávažnejších foriem organizovaného zločinu patrí do prioritných cieľov medzi záležitosťami spoločného záujmu EÚ. Tento dokument je možné považovať za prvý pokus o inštitucionálne a administratívne naštartovanie úzkej spolupráce členských štátov EÚ v boji proti terorizmu.

Kým kedysi terorizmus mal spravidla lokálny charakter, napríklad v ázijských krajinách, v tomto storočí nadobudol celkom iné rozmery, než na aké bolo ľudstvo zvyknuté. Terorizmus dostal medzinárodný rozmer. Dejiny novodobého medzinárodnému terorizmu sa začali písať práve po tom, čo v roku 2001 v Spojených štátoch amerických boli vykonané letecké útoky na Svetové obchodné centrum v New Yorku a na Pentagon vo Washingtone. Častejšie sa začali objavovať útoky aj v iných častiach sveta vrátane Európy, napríklad v Madride, Londýne či v Paríži. Ukázali, aké zraniteľné je civilné obyvateľstvo kdekoľvek na svete, a to terorizmom.

Legalizácia príjmu z trestnej činnosti (pranie špinavých peňazí)

Pojem pranie špinavých peňazí má svoj pôvod v 20-tych rokoch minulého storočia v Spojených štátoch amerických. Tento výraz bol používaný s poukazaním na vlastníctvo a používanie samoobslužných pracovní mafiánskymi zoskupeniami. Tie mali záujem o získanie takýchto pracovní, pretože im dávali možnosť získania legálneho vzhľadu peňazí pochádzajúcich z trestnej činnosti. V princípe, do pračiek vo verejnosti prístupných pračovniach mohli „nahádzať“ neobmedzené množstvo mincí ako poplatok za pranie, pričom nemali záujem na tom, aby ich niekto reálne navštevoval. Prirodzene, nebolo potrebné vhadzovať mince do pračiek, ale stačilo viesť oficiálnu dokumentáciu o finančných príjmoch pracovní. „Naházané“ peniaze predstavovali legálne zarobené peniaze, ktoré po ich zdanení v rámci legálneho podnikania nadobudli „čistý vzhľad“. Týmto spôsobom boli legalizované a teda ich „špinavá“ minulosť bola „vypraná“ (angl. *money laundering*).

Pranie špinavých peňazí v súčasnosti je sofistikovanejšie. Prebieha napríklad v disco baroch, v kinách, v hoteloch alebo kdekoľvek v oblasti poskytovania služieb. Úplne stačí vykázat peňažný zisk v oficiálnych dokumentoch. V disco bare stačí preukázat, koľko ľudí „zaplatilo“ za vstup; v kine stačí preukázat, koľko vstupeniek bolo „predaných“; v hoteli stačí preukázat, koľko izieb bolo „prenajatých“. Možností

moderného prania špinavých peňazí je takmer nekonečno, pričom mnohé sú mimoriadne sofistikované.

Obsah pojmu špinavé peniaze stále ostáva predmetom rôznych polemík. V súčasnosti existujú tri základné skupiny názorov. Po prvé, pojem špinavé peniaze je vnímaný v najužšom zmysle slova len ako peniaze pochádzajúce z trestnej činnosti. Po druhé, tento pojem je vnímaný taktiež v širšom zmysle slova ako všetky výnosy a výhody získané z trestnej činnosti. Po tretie, špinavé peniaze sú vnímané v najširšom ponímaní ako majetok a výhody získané z nelegálnej činnosti. V konečnom dôsledku v každom prípade zdroj prostriedkov nadobudnutých trestnou činnosťou je zahmlený, aby nakoniec vystupoval ako legitímny príjem.

3. Klinická kriminológia – zameriava sa na páchatel'a kriminality ako jednotlivca. Predmetom jej záujmu sú napríklad choroby, ktorými trpí páchatel', t. j. to, čo pôsobí na jeho správanie, ako aj ho ovplyvňuje.

4. Administratívna kriminológia – zameriava sa na činnosť polície, súdov či väznenstva.

5. Porovnávacia (komparatívna) kriminológia – je zameraná na porovnanie – napríklad porovnanie kriminálnych javov v rôznych historických obdobiach či v rôznych geografických oblastiach.

6. Kultúrna kriminológia – púta zvýšenú pozornosť v poslednom období.¹⁹ Ide o prístup k štúdiu kriminológie, ktorý kladie kriminalitu a jej kontrolu do kontextu kultúry. Kriminalitu, ako aj inštitúcie na jej kontrolu, považuje za produkt kultúry. Kultúrna kriminológia skúma zblížovanie kultúrnych a kriminálnych procesov v súčasnom spoločenskom živote.

2.3 Úlohy kriminológie

Medzi **základné úlohy kriminológie** zaraďujeme:²⁰

1. Získavanie objektívnych poznatkov o kriminalite (zločine) je najdôležitejšou úlohou kriminológie. Získavanie poznatkov samo o sebe však nestačí. Dôležité je ich sprístupňovanie odbornej ako aj laickej verejnosti formou vedeckých, odborných, ale aj populárnych publikácií, vedecko-teoretických podujatí, formou obrazových, rozhlasových a tlačových médií a pod.

2. Prepojenie kriminologických poznatkov s inými vednými odborními. Ide o prepojenie kriminologických poznatkov predovšetkým s trestným právom so snahou vplývať na prácu zákonodarcu, ako aj na právnu prax (vzťah kriminológie a trestného práva bližšie pozri text nižšie);

3. Spracovanie poznatkov a návrhy systému kontroly kriminality. Zmysel získaných kriminologických poznatkov je naplnený až vtedy, keď vyústi do návrhov

19 Bližšie pozri napr.: PRESDEE, M. *Cultural Criminology and the Carnival of Crime*. London: Routledge, 2000, 192 s.; HAYWARD, K. – PRESDEE, M. (eds.). *Framing Crime: Cultural Criminology and the Image*. Oxon – New York: Routledge, 2010, 224 s.; FERELL, J. – HAYWARD, K. (eds.). *Cultural Criminology: Theories of Crime*. Oxon – New York: Routledge, 2017, 604 s.; HAYWARD, K. (ed.). *Cultural Criminology*. Oxon – New York: Routledge, 2016, 1804 s.

20 KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s.

na kontrolu kriminality v oblasti *prevencie* (predchádzanie kriminalite, resp. trestnej činnosti) a *represie* (potlačanie kriminality, resp. trestnej činnosti). Nástrojom kontroly v oblasti trestnej represie je trestná politika štátu. Táto činnosť je súčasťou všeobecnej politiky štátu špeciálne zameranej na kontrolu kriminality a s ňou súvisiacich sociálno-patologických javov. Využívané sú poznatky získané vedeckými metódami a postupmi – osobitne kriminologickým výskumom. Tieto činnosti sprevádza bezprostredné uplatňovanie trestnoprávných a súvisiacich noriem v praxi.

4. Skvalitnenie vzdelávania v predmete „Kriminológia“ (resp. „Základy kriminológie“) a jej uplatnenie v spoločenskej praxi. Vzdelávanie profesií, ktoré pôsobia pri potláčaní kriminality, nadobúda stále väčšiu dôležitosť. Dotýka sa taktiež kvality výkonu právnickej profesie. V podmienkach Slovenskej republiky kriminológia je štandardným predmetom, ktorý sa vyučuje na všetkých právnických fakultách ako aj na Akadémii Policajného zboru. Obdobná situácia je v Českej republike a iných európskych štátoch (bližšie pozri text nižšie venovaný inštitucionalizácii kriminológie).

Je žiaduce dodať, že v súvislosti s kriminológiou sa stretávame taktiež s pojmom **delikvencia**, pričom tento pojem nie je vhodné považovať za synonymum k pojmu kriminalita. V porovnaní s kriminalitou delikvencia predstavuje širší pojem. Delikvencia zahŕňa aj trestné činy spáchané osobami, ktoré nie sú trestne zodpovedné, a taktiež činy hrubo porušujúce právne normy, napríklad ustanovenia občianskeho či rodinného práva. Delikvenciu je možné teda vnímať ako činy, ktoré vedú ku konfliktom so zákonom. Pozadie delikvencie, resp. delikventných činov, často tvoria taktiež negatívne spoločenské javy ako prejavy správania, ktoré sa nemôžu či nedajú posudzovať ako porušenie právnych noriem, ale sú nežiaduce – napríklad alkoholizmus, promiskuitné sexuálne správanie (neviazaný pohlavný styk a časté striedanie sexuálnych partnerov), samovražednosť či rozvodovosť.

3. Vnútoraná štruktúra kriminológie

Každý vedný odbor má svoj svoje vnútorné členenie, vrátane kriminológie. **Vnútornú štruktúru kriminológie tvoria:**²¹

- etiológia kriminality (skúmanie príčin vzniku kriminality),
- fenomenológia kriminality (charakteristické prejavy kriminality),
- kontrola kriminality,
- viktimológia a
- penológia.

3.1 Etiológia kriminality (skúmanie príčin vzniku kriminality)

Etiológia vo všeobecnom význame je náukou o príčinách javov a procesov. Tento pojem pramení v gréckom slove *aitía* (*aitía*) = príčina. *Javom* sa rozumie úkaz či fenomén, t. j. všetko, čo je vnímame zmyslami – napríklad kriminalita. *Procesom* sa rozumie sled udalostí trvajúci určitú dobu, ktorý má konkrétny výsledok – napríklad motivácia spáchať trestný čin.

21 HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 18 a nasl.

Etiológia kriminality sa zaoberá skúmaním príčin vzniku kriminality, jej nárastu či poklesu, zmien jej štruktúry, dynamiky a podobne. Príčinou v tomto kontexte je *jav*, ktorý za určitých podmienok vyvoláva *iný jav* ako účinok predchádzajúceho „prvého“ javu. Poznanie príčin, osobitne takých nežiaducich javov, ktoré tvoria kriminalitu, je žiaducim krokom pri nachádzaní účinných opatrení za účelom potlačania kriminality.²²

Skúmanie príčin kriminality je neobyčajne náročné. Jedna príčina môže vyvolať viaceré účinky, alebo naopak, jeden účinok môže byť vyvolaný viacerými príčinami. Najčastejšie však viaceré príčiny vyvolávajú aj viaceré účinky. Lineárne (priamočiarne) a bezprostredné príčinné súvislosti v kriminológii takmer absentujú. Naopak, časté sú tu príčinné vzťahy až mnohonásobne sprostredkované, ktoré tvoria zložité a rozvetvené reťazce rôznorodých článkov príčin kriminality.

Etiológia kriminality skúma kriminalitu ako hromadný jav, ktorý je síce súborom jednotlivých trestných činov, ale nie je ich prostým súčtom.

V kriminológii má pojem „príčina“ odlišný obsah a rozsah než v prírodných alebo technických vedách. Reálne ide o vzťahy medzi kriminogénnymi faktormi a kriminalitou, nie však o kauzalitu (príčinnosť) v obvyklom význame toho pojmu.

3.2 Fenomenológia kriminality (charakteristické prejavy kriminality)

Fenomenológia vo všeobecnom význame je náuka o javoch. Tento pojem vznikol spojením gréckeho slova *phainómenon* (*φαινόμενον*) = jav/fenomén a prípony *lógos* (*λόγος*) = študovať/poznávať.

Fenomenológia kriminality sa teda zaoberá **charakteristickými prejavmi kriminality**, t. j. pôvodnými podkladmi, ktoré vypovedajú o jej stave, úrovni, štruktúre a dynamike.²³

Poznatky o charakteristických prejavoch kriminality sa využívajú pri rozmanitých komparáciách, napríklad historických (vypovedajú o smeroch vývoja kriminality) či teritoriálnych (medzinárodné, regionálne alebo miestne porovnania kriminality). Taktiež upozorňujú na vývojové, štruktúrne a iné anomálie kriminality (napr. prudké nárasty jej stavu či nápadné zmeny jej štruktúry).

3.3 Kontrola kriminality

Kontrola, resp. dostať pod kontrolu, znamená minimalizovať nebezpečenstvo na takú úroveň, ktorá podstatne nenaruší normálne fungovanie – napríklad spoločnosti či organizmu.

Kontrola kriminality sa zameriava na zníženie trestnej činnosti za pomoci spoločnosti a štátu, a to *prevenciou* (predchádzanie kriminalite, resp. trestnej činnosti) či *represiou* (potlačanie kriminality, resp. trestnej činnosti).

22 HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 19.

23 HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 20.

3.4 Viktimológia

Viktimológia je náuka o akýchkoľvek obetiach, napríklad napr. obetiach vojen, prírodných katastrof či leteckých nešťastí. Tento pojem je spojením latinského slova *victima* = obeť a gréckej prípony *lógos* (λόγος) = študovať/poznávať.

Viktimológia v kriminologickom kontexte sa zameriava na obeť kriminality. V tomto zúženom vnímaní sa rozvíja ako podsystem kriminológie.²⁴ Viktimológia v kriminológii sa teda zaoberá obeťami kriminality, ich rolami pri jej vzniku a pri priebehu, ako aj pri jej odhaľovaní a objasňovaní, možnosťami pomoci obetiam, ako aj spôsobmi predchádzania viktimizácii (viktimizácia = „zobetenie“, t. j. proces, v rámci ktorého z človeka sa stáva obeť). Viktimológia v kriminologickom kontexte je relatívne samostatná súčasť kriminológie, ktorá ale v dnešných dňoch stále nie je samostatným vedným odborom (obdobne ako penológia).

3.5 Penológia

Penológia je náuka o výkone trestov a jeho výchovných účinkoch. Tento pojem je spojením latinského slova *poena* = trest a gréckej prípony *lógos* (λόγος) = študovať/poznávať.

Penológia v kriminologickom kontexte je relatívne samostatná súčasť kriminológie, ktorá ale v dnešných dňoch stále nie je samostatným vedným odborom (obdobne ako viktimológia). Ako je uvedené vyššie, penológia je náuka o výkone trestov a o ich výchovných účinkoch, pričom osobitne sa zaoberá otázkami ako najvhodnejšie zaobchádzať s odsúdenými páchatelmi (napr. ich pracovným zaradením, psychotherapiou či ich rozlíšení v jednotlivých stupňoch strázenia), ako aj architektúrou väzenských zariadení a organizáciou života v týchto zariadeniach.²⁵

Penológia venuje pozornosť primárne výkonu trestu odňatia slobody, ale aj miernejším trestom, ktoré nie sú spojené s odňatím slobody. Predmetom záujmu penológie sú teda aj alternatívne tresty – napríklad trest domáceho väzenia či trest povinnej práce, ako aj skúmanie ich slabých a silných stránok. Penológia sa zaoberá taktiež preventívnymi účinkami penalizácie (trestanie), depenalizácie (uzavretie menej závažného trestného činu bez potrestania), procesmi reedukácie (prevýchova páchatel'a trestného činu) a resocializácie (znovuvedenie páchatel'a trestného činu do riadneho života v spoločnosti) v rámci výkonu trestu ako aj ochranných opatrení, a v neposlednom rade procesmi postpenitenciárnych pôsobení (postpenitenciárne = nasledujúce po výkone trestu odňatia slobody).

Zaujímavé je, že aj keď penológia je staršia než kriminológia, je jej súčasťou. Je to spôsobené tým, že tresty a ich výkon sú zložkou kontroly kriminality, ktorou sa zaoberá práve kriminológia. Trest však v kriminológii nehrá tak dôležitú úlohu ako v penológii a penológia zase neskúma príčiny zločinnosti.

Podrobnejší výklad o penológii presahuje možnosti tejto učebnice. Záujemcom o hlbšie poznanie penologickej časti kriminológie odporúčame publikácie, ktoré sa jej osobitne venujú.

24 Bližšie pozri: HOLOMEK, J.: *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 166 s.

25 Bližšie pozri: FÁBRY, A. *Penológia*. Bratislava: Eurokódex, 2009, 264 s.

4. Vzťah kriminológie k iným vedným odborom

Kriminológia nie je jedinou vedou, ktorá sa zaoberá kriminalitou (zločinom). Kriminalita ako sociálno-patologický jav má prvky jednak spoločenské, ale taktiež napríklad trestnoprávne, psychologické či psychiatrické. Kriminalita nie je záujmom výlučne kriminológie, ale jej prvky sú predmetom záujmu taktiež ďalších vied či vedných odborov, a to hlavne:²⁶

- trestné právo,
- kriminalistika,
- sociológia,
- súdna (forezná) psychológia,
- súdna (forezná) psychiatria,
- súdne lekárstvo.

Navyše, **kriminológia využíva aj poznatky vedných odborov, ktoré s kriminalitou bezprostredne nesúvisia.** Buď používa ich poznatky obsahové, alebo využíva poznatky metodologickej povahy. Ide hlavne o:²⁷

- pedagogika,
- prognostika,
- demografia a
- štatistika.

V nasledujúcom texte sú prezentované poznatky k vyššie uvedeným vedám (vedným odborom) a ich vzťah ku kriminológii. Ide o základné poznatky, nakoľko pre potreby učebnicového zoznamenia sa s kriminológiou nie je potrebné čitateľa zahliť s až tak detailnými poznatkami k uvedeným vedám, aby došlo k „strateniu sa“.

4.1 Trestné právo

Trestné právo ako vedný odbor skúma predovšetkým **právne aspekty súvisiace s kriminalitou**, najmä spáchanie trestného činu z právneho uhla pohľadu.²⁸ Je potrebné rozlišovať „trestné činy“ a „trestnú činnosť“ ako hromadný fenomén, ktorý nie je súhrnom trestných činov, ale je novou kvalitou. Možný príklad: kvapky vody = trestné činy, ale rieka pozostávajúca z týchto kvapiek má nové vlastnosti, ktoré nemajú kvapky a ešte ďalšie vlastnosti má more (príliv, odliv, vlnobitie).

Otázka vzťahu kriminológie a trestného práva ako vedných disciplín je tak stará ako samotná kriminológia. Zjednodušene je možné konštatovať, že **kým trestnoprávna veda sa zaoberá trestným právom hmotným, trestným právom procesným**

26 Porovnaj: HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 21 a nasl.; HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Praha: Leges, 2009, s. 13 a nasl.

27 Porovnaj: HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 24 a nasl.; HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Praha: Leges, 2009, s. 18 a nasl.

28 Bližšie pozri napr.: IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I: Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 556 s.; IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II: Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 648 s.; IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I: Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 528 s.; IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné II: Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 492 s.

a taktiež medzinárodným (európskym) trestným právom, kriminológia skúma kriminalitu ako sociálno-patologický jav. Trestné právo má normatívnu a aplikačnú rovinu, ale kriminalita je odrazom reality v spoločnosti.

Ako je uvedené vyššie, kriminológia je vedou o kriminalite (zločine). Na jednej strane, skúmanie kriminality kriminológiou je ovplyvňované zmenami prebiehajúcimi v trestnom práve. Príkladom je zavedenie nových alebo rušenie existujúcich skutkových podstat trestných činov v zákonoch (v Slovenskej republike v Trestnom zákone), taktiež zmeny vekovej hranice trestnej zodpovednosti fyzických osôb za konkrétne trestné činy. Na druhej strane, kriminológia ovplyvňuje trestné právo – trestné právo prihlíada na poznatky a odporúčania poskytované kriminológiou. Napríklad výsledky kriminologického výskumu môžu byť zohľadnené pri príprave noviel už existujúcej právnej úpravy trestného práva alebo taktiež pri príprave úplne novej právnej úpravy. Vo vyspelých krajinách s prepracovanou trestnoprávnou úpravou je bežné, že právna úprava je novelizovaná či prijímaná s prihliadnutím na poznatky kriminológie – napríklad na výsledky kriminologických výskumov. Žiaľ, v podmienkach Slovenskej republiky tomu tak nie je. Slovenská republika nemá v rámci vrcholových inštitúcií kriminologický ústav (resp. inštitút, výskumné centrum a pod.), ktorý by realizoval výskum na uvedené účely. Aj keď sice kriminologický výskum v podmienkach Slovenskej republiky je realizovaný hlavne na vysokých školách, je možné viesť dlhotrvajúce diskusie ohľadne vôle zohľadňovať takéto poznatky počas zákonodarného procesu.

Jedným z najčastejších problémov kriminológie a trestného práva vnímanie a interpretácia pojmov „poškodený“ a „obet“. Kým pojem „poškodený“ je pojmom trestného práva, pojem „obet“ je pojmom kriminológie, viktimológie, kriminalistiky, psychológie a forenzných disciplín. Samozrejme, do istej miery sa prelínajú, avšak, na strane druhej, nachádzame medzi nimi aj odlišnosti. Neexistuje však presný rozdiel medzi pojmami poškodený a obeť.

Poškodeným v zmysle Trestného poriadku²⁹ sa rozumie *osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody*.³⁰ Slovenská právna teória ako aj prax³¹ sa zhoduje v tom, že poškodeným je osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví (t. j. spôsobené poškodenie zdravia, ktoré si objektívne vyžiadalo lekárske vyšetrenie, ošetrovanie alebo liečenie, počas ktorého bol nie iba na krátky čas sťažený obvyklý spôsob života poškodeného), spôsobená majetková škoda (t. j. škoda, ktorú možno zásadne a objektívne vyjadriť v peniazoch), morálna alebo iná škoda (morálna škoda je spôsobená najmä trestnými činmi proti ľudskej dôstojnosti), alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo

29 Zákon č. 301/2005 Z. z. – Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

30 Čl. 46 ods. 1 Trestného poriadku.

31 IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I: Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 528 s.; ČENTÉŠ, J. et al. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2012, 864 s.; ŠIMOVCĚK, I. et al. *Trestné právo procesné. 2. rozšírené vydanie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 408 s.; OLEJ, J. – ROMŽA, S. – ČOPKO, P. et PUCHALLA, M. *Trestné právo procesné*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012, 300 s.; ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný poriadok: Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie*. Bratislava: Eurokódex, 2017, 956 s.; MINÁRIK, Š. et al. *Trestný poriadok: Stručný komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie*. Bratislava: Iura edition, 2010, 1392 s.

slobody (všetky práva a slobody zakotvené v Ústave Slovenskej republiky a v iných právnych predpisoch). V tejto súvislosti vždy musí ísť o škodu, ktorá vznikla v príčinnej súvislosti so spáchaným trestným činom, pre ktorý sa trestné stíhanie vedie. Škodu na zdraví, majetkovú, morálnu a inú škodu možno zásadne a objektívne vyjadriť v peniazoch.

Poškodeným môže byť fyzická osoba ako aj právnická osoba (alebo štát). Ak je poškodený pozbavený spôsobilosťou na právne úkony alebo jeho spôsobilosť na právne úkony je obmedzená, práva poškodeného vykonáva jeho zákonný zástupca, ktorý môže splnomocniť zastupovaním aj organizáciu na pomoc obetiam trestných činov.

Trestný poriadok rozlišuje v slovenskom trestnom konaní dve skupiny poškodených, a to:³²

a) *poškodených, ktorí majú právo na náhradu škody*, t.j. poškodených, ktorí majú okrem všeobecných práv uvedených v Trestnom poriadku aj právo byť subjektom adhézneho konania, teda majú možnosť uplatňovať svoje nároky na náhradu spôsobenej škody priamo v trestnom konaní. Ide o tých poškodených, ktorí:

- majú proti obvinenému nárok na náhradu škody podľa zákona, teda poškodení, ktorým bola trestným činom spôsobená niektorá z kategórií škôd uvedených v definícii pojmu poškodený (text vyššie),
- svoj nárok na náhradu škody uplatnili pred orgánom činným v trestnom konaní,
- svoj nárok na náhradu škody uplatnili včas, to znamená najneskôr do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania, a
- svoj návrh na náhradu škody uplatnili riadne, to znamená, že z návrhu je zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa návrh na náhradu škody uplatňuje;

b) *poškodených bez oprávnenia na náhradu škody*, ktorí majú len tzv. procesné práva. Ide o tých poškodených, ktorí podľa zákona nemajú proti obvinenému nárok na náhradu škody, lebo:

- svoj nárok na náhradu škody si v trestnom konaní vôbec neuplatnili,
- svoj nárok na náhradu škody si neuplatnili riadne a včas, alebo
- škoda, ktorá im bola trestným činom spôsobená, im už bola uhradená – napríklad vreckový zlodej prichytený pri krádeži peňaženky túto peňaženku vráti poškodenému, škodu spôsobenú trestným činom si poškodený vymáha v občianskoprávnom konaní, škodu poškodenému uhradí v plnej výške poisťovňa alebo v plnej výške ju nahradí iná právnická či fyzická osoba, a pod.

O náhrade škody nemôže súd rozhodnúť z úradnej povinnosti. Jednou zo základných podmienok na vyslovenie povinnosti nahradit' škodu je, aby poškodený svoj nárok voči určitému obvinenému uplatnil. Bez splnenia tejto podmienky nemôže súd o náhrade škody rozhodovať.³³

V aplikačnej praxi môžu nastať prípady, ak je v jednej trestnej veci väčší počet poškodených (napr. niekoľko desiatok), alebo dokonca veľký počet poškodených (napr. sto, niekoľko stoviek, ba aj viac poškodených). Jednotlivým výkonom ich práv by dochádzalo k neriešiteľným situáciám, najmä však k neúmernému predlžovaniu trestné-

32 IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I: Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 243–244.

33 Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 15. novembra 1966, sp. zn. 4 Tz 75/68 (R 11/1967); Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. augusta 1967, sp. zn. 1 Tz 28/67 (R 5/1968).

ho konania a k pried'ahom vo vz'ahu k obvineným osobám. Preto je pre takéto prípady osobitným spôsobom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov.

Pokiaľ ide o postavenie poškodeného v trestnom konaní, poškodený je procesnou stranou, a to bez ohľadu na to, či má právo byť subjektom adhézneho konania (či má právo na náhradu škody v trestnom konaní), alebo nie.

Na tomto mieste nie je účelné analyzovať už roky analyzované, teda napr. práva poškodeného, jeho povinnosti či rozhodovanie o nároku poškodeného, ale je vhodnejšie odkázať na aktuálnu odbornú literatúru.³⁴

V medzinárodnom kontexte možno nachádzať nespočetné množstvo vymedzení pojmu „obet“, resp. „obet' trestného činu“. Navyše, vnútroštátny kontext jednotlivých štátov vymedzenia tohto pojmu nie je stopercentne jednotný. Možno sa teda stretnúť s jeho rôznymi alternatívami.

Ochrana práv obetí trestných činov je v poslednej dobe aktuálnou témou kontinentálnych právnych úprav. Tento záujem je plne pochopiteľný, pretože obetiam trestných činov nebola v minulosti venovaná sústavná a sústredená pozornosť. Ochrana práv a slobôd, v princípe, sa vz'ahovala len k osobe, proti ktorej sa viedlo trestné konanie. Až od polovice minulého storočia sa začala venovať pozornosť obetiam trestných činov aj v medzinárodnom kontexte, a to hlavne v súvislosti s restoratívnou justíciou.³⁵

Podstatný význam pre definovanie pojmu poškodený a pojmu obet' trestného činu mali napríklad závery prijaté na kongrese Organizácie Spojených národov o predchádzaní trestnej činnosti (prevencii zločinnosti) a o zaobchádzaní s páchatel'mi trestných činov konanom v roku 1985 v Miláne (Taliansko). Bola tu prijatá *Deklarácia o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci*.³⁶ Táto deklarácia definuje obeť trestnej činnosti ako „osoby, ktorým bola individuálne alebo kolektívne spôsobená škoda, telesná a psychická ujma, emocionálne utrpenie, materiálna škoda alebo značná ujma na ich základných právach, a to konaním alebo opomenutím, ktoré je v rozpore s príslušnými trestnými zákonmi vrátane zákonov zakazujúcich zneužitie moci“.³⁷ Táto deklarácia je pre členské štáty OSN záväznou, vrátane Slovenskej republiky.

34 IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I: Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 248 a nasl.

35 JELÍNEK, J. et al. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 11. K otázkam restoratívnej justície v kontexte poškodeného bližšie pozri napr.: SZABOVÁ, E. et ŠIMOVČEK, I. *Postavenie poškodeného v systéme restoratívnej justície*. In: *Státní zastupitelství*, roč. 13 (2015), č. 6, s. 44–52; SZABOVÁ, E. *Poškodený a restoratívna justícia v trestnom práve procesnom*. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 22 (2016), č. 1–2, s. 44–54; SZABOVÁ, E. *Restoratívna justícia a poškodený vo vz'ahu k trestnému konaniu*. In: STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne trendy v aplikačnej praxi* : Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges, 2015, s. 173–192.

36 Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. A/RES/40/34, 29th November 1985, 96th plenary meeting.

37 “Victims” means persons who, individually or collectively, have suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering, economic loss or substantial impairment of their fundamental rights, through acts or omissions that are in violation of criminal laws operative within Member States, including those laws proscribing criminal abuse of power.

Pokiaľ ide o vnútroštátny kontext Slovenskej republiky, v nadväznosti na vyššie uvedené možno konštatovať, že Trestný poriadok nepozná pojem obeť trestného činu. Trestné právo pozná pojem poškodený. Na druhej strane, nedávno bol prijatý osobitný zákon č. 274/2017 Z. z. o ochrane obetí trestných činov,³⁸ ktorý už s vymedzením pojmu obeť počíta. Pojmom obeť sa na účely tohto zákona rozumie:³⁹

- fyzická osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody; a
- príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu; ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich,
- Navyše, zákon č. 274/2017 Z. z. o ochrane obetí trestných činov vymedzuje taktiež pojem obzvlášť zraniteľná obeť. Na jeho účely sa takouto obeťou rozumie:⁴⁰
- dieťa; dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, a ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak,
- osoba staršia ako 75 rokov,
- osoba so zdravotným postihnutím,
- obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia,
- obeť trestného činu spáchaného násillim alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery,
- obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obeť a jej osobných vlastností, vzt'ahu k páchatel'ovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.

V našich podmienkach pojem „obeť“ je pojmom hlavne kriminologickým. Možno teda ho vnímať aj ako „obeť kriminality“. V užšom zmysle slova ho vníma napríklad kolektív autorov pod vedením Holcra,⁴¹ ktorý definuje obeť ako „fyzick[ú] osob[ú], ktorá utrpela kriminálnym činom akúkoľvek ujmu na živote, zdraví, majetku, cti alebo iných právach“. Navyše, obeť kriminality delí na primárne (priame obeť kriminálneho činu), sekundárne (napr. príbuzní alebo blízki obeť, ktorí sú v bezprostrednom

38 Zákon č. 274/2017 Z. z. o ochrane obetí trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon upravuje práva, ochranu a podporu obetí trestných činov, vzťahy medzi štátom a subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam a finančné odškodňovanie obetí násillných trestných činov. Bližšie pozri: ZÁHORA, J. *Zákon o obetiach trestných činov: Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, 416 s.

39 § 2 ods. 1 písm. a) zákona č. 274/2017 Z. z. o ochrane obetí trestných činov.

40 § 2 ods. 1 písm. c) zákona č. 274/2017 Z. z. o ochrane obetí trestných činov.

41 HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 104.

kontakte s primárnou obeťou) a terciárne (napr. príslušníci komunity, verejnosť, ktorých ujma je sprostredkovaná médiami – tlačou, televíziou a pod.).

Pokiaľ ide o rozsah pojmu obeť, existujú minimálne tri rôzne chápania:⁴²

- v najširšom ponímaní za obeť je považovaný človek alebo skupina ľudí, ktorí utrpeli akúkoľvek ujmu spôsobenú nielen trestným činom, ale aj vojnou, diskrimináciou alebo živelnými pohromami; takto obeť je vnímaná vo všeobecnej viktimológii;
- v širokom ponímaní je obeťou osoba, organizácia, morálny alebo právny poriadok, ktorý je ohrozený, poškodený alebo zničený trestným činom;
- v úzkom ponímaní je obeťou len fyzická osoba, ktorá utrpela trestným činom akúkoľvek ujmu (na živote, zdraví, majetku, cti a iných právach); v tomto zmysle možno potom hovoriť o bezobetoých trestných činoch, kedy je napríklad ohrozená mravnosť, city, sloboda, demokracia, štát a pod.

V konečnom dôsledku, obeťou sa rozumejú nielen osoby, ktorým bola v priamej súvislosti so spáchaným trestným činom spôsobená škoda, prípadne iná ujma, ale aj im blízke osoby (najmä osoby v príbuzenskom pomere), ktorým boli trestným činom spôsobené škodlivé následky, ktoré majú povahu skôr psychickej škody, emocionálneho utrpenia, prípadne obmedzenia základných práv. Ďalej zahŕňa aj tzv. druhotnú viktimizáciu, ktorou sa rozumejú najmä nepríjemnosti a výdavky, ktoré musia osoby dotknuté trestným činom znášať v súvislosti s následným trestným konaním ako ďalší následok trestného činu.⁴³

Ako je uvedené vyššie, neexistuje presný rozdiel medzi pojmami poškodený a obeť. Ak hovoríme o poškodenom, máme hlavne na mysli subjekt trestného konania so všetkými procesnými právami a povinnosťami, ktoré mu priznáva Trestný poriadok. Pokiaľ ide o obeť, hovoríme o ujme fyzickej osoby, ktorá vznikla v dôsledku trestného činu (alebo činu inak trestného), a preto takáto osoba by mala mať také práva, ktorými je zaistené, že bude s ňou zaobchádzané s ohľadom na spôsobenú ujmu, taktiež, že zo strany štátu jej bude ponúknutá a poprípadne poskytnutá určitá starostlivosť, a aspoň v niektorých prípadoch jej bude ujma aspoň kompenzovaná. Preto obeť spravidla má taktiež postavenie poškodeného v trestnom konaní.

Na jednej strane, pojem poškodený je užší než pojem obeť. Je užší v tom zmysle, že pojem obeť zahŕňa nielen osoby, ktoré utrpeli ujmu v priamej súvislosti s trestným činom, ale aj v nepriamej súvislosti. Nepatria sem napríklad obeť sekundárnej viktimácie (ak nie je trestným činom). Na rozdiel od poškodených, za obeť sú považované aj najbližší členovia rodiny poškodeného, ale aj osoby, ktoré boli na jej starostlivosť odkázané, a takisto osoby, ktoré utrpeli ujmu, keď obeť prišli na pomoc, resp. ktoré sa akokoľvek snažili zabrániť priamej viktimácii.

4.2 Kriminalistika

Kriminalistika je vedný odbor, ktorý sa zaoberá odhaľovaním trestných činov, hlavne prostredníctvom kriminalistickej techniky (napr. daktyloskopia, mechanosko-

42 HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 104.

43 IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I: Všeobecná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 240–241.

pia) a kriminalistickej taktiky (napr. výsluch, rekonštrukcia).⁴⁴

Kriminológiu aj kriminalistiku zblížuje ich prioritné zameranie na skúmanie kriminality. Každá z nich skúma iné aspekty kriminality a používa iné postupy v súlade so svojim predmetom skúmania. Kým kriminológia skúma napríklad príčiny kriminality, **kriminalistika sa zameriava na odhaľovanie trestných činov, na skúmanie stôp a podobne.**

Aj napriek ich odlišným predmetom skúmania kriminológie a kriminalistiky vo vzťahu ku kriminalite spolupráca ich predstaviteľov je obojstranne prospešná, a to napríklad pri vypracúvaní portrétov páchatel'ov či pri skúmaní spôsobov páchania kriminality.

4.3 Sociológia

Sociológia je veda o spoločnosti. Kriminológia má k nej veľmi blízky vzťah. Mnohé sociálne javy a procesy sú významnými faktormi, ktoré kriminalitu urýchľujú, alebo ju naopak utlmujú. Sociológia poskytuje kriminológii poznatky, ktoré tvoria východiská mnohých kriminologických teórií (bližšie pozri kapitolu 2 – Kriminologické teórie).

Kriminológia si svoj osobitný systém metodológie a systém metód v súčasnosti len buduje, a preto systematicky využíva adaptované metodologické inštrumentárium blízkych vedných odborov. Kriminologické výskumy prinášajúce nové, pôvodné poznatky o kriminalite, jej komponentoch a stránkach sa uskutočňujú s dominantným zastúpením práve (adoptovaných) sociologických metód a techník.

Navyše, vzťah sociológie a kriminológie nie je jednostranný, ale v mnohých ohľadoch je vzájomný. Kriminológia prináša empirické poznatky, ktoré sú ako významné komponenty súčasťou sociologických teórií, najmä sociálnej patológie. Hranica medzi kriminológiou a sociológiou nie je prísne vymedzená a ich prípadné čiastkové prekrývanie sa nepovažuje za nežiaduce, ale skôr za obojstranne prospešné.

4.4 Súdna (forezná) psychológia

Psychológia sa zaoberá ľudským správaním, myšlienkovými procesmi a telesným dianím, ako aj ich vzájomnými vzťahmi a interakciami.

Súdna psychológia, resp. forezná psychológia, je aplikovaná psychologická disciplína, ktorá sa zaoberá správaním a prežívaním ľudí v situáciách upravených právom, predovšetkým však trestným právom. Úlohou súdnej psychológie je skúmanie zákonitostí psychickej regulácie osôb a skupín – napríklad sudcov, obhajcov, obvinených, poškodených či svedkov. Hlavným poslaním foreznej psychológie je **skúmanie osobnosti v zložitých interakciách, najmä v jeho prispôbovaní sa právnym a sociálnym normám.** Ide teda o hodnotenie subjektívnej zložky zlyhania ľudského súčiniteľa v sociálnej interakcii vzhľadom na jeho spoločenský a trestnoprávny dosah.

⁴⁴ Bližšie pozri: PORADA, V. a kol. *Kriminalistika*. Bratislava: Iura Edition, 2007, 604 s.; PORADA, V. a kol. *Kriminalistika: Technické, forezní a kybernetické aspekty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 1018 s.

4.5 Súdna (forezná) psychiatria

Psychiatria, resp. lekárstvo duše, je oblasť medicíny, ktorá sa zaoberá psychickými poruchami, ako aj ich diagnostikou, liečením a prevenciou. Taktiež poskytuje pomoc psychicky chorým ľuďom.

Súdna psychiatria, resp. forezná psychiatria, sa orientuje na tých psychicky chorých ľudí, ktorí porušujú právne normy. Skúma aj stupeň ich duševných porúch a vypracúva odporúčania, ktoré minimalizujú možné recidívy (opakovanie už spáchanej kriminality). Kriminológiu a súdnu psychiatriu zblízuje skutočnosť, že sa zaoberajú kriminálnym správaním.

4.6 Súdne lekárstvo

Súdne lekárstvo je lekárske odbory, ktorý poskytuje lekárske vyšetrenie pre potreby orgánov v oblasti trestného práva – hlavne orgánom vyšetrovania, prokurátorom a súdom. Objasňuje príčiny smrti, odlišenie prirodzenej smrti od násilnej smrti, odlišenie vraždy, samovraždy a náhody. Svojou činnosťou napomáha k poznaniu a objasňovaniu trestných činov. Poznatky tohto vedného odboru čiastočne nachádzajú uplatnenie aj v kriminológii. Týka sa to predovšetkým oblasti prevencie kriminality a podkladov či návrhov v rovine *de lege ferenda*.

4.7 Pedagogika

Pedagogika je vedný odbor, ktorý sa zaoberá teóriou výchovy v zmysle zámerného formovania osobnosti.

Pedagogika v kriminológii je prednostne využívaná pri riešení teoretických a praktických problémov spojených s kontrolou kriminality. Jej poznatky sú aktívne využívané najmä v penológii ako súčasť kriminológie. Ku kriminológii má najbližšie penitenciárna pedagogika, teda náuka o výchove páchatel'ov, ktorí sú vo výkone trestu.

4.8 Demografia

Demografia je vedný odbor o prirodzenom pohybe obyvateľstva, napríklad o jeho ekonomickej aktivite, vnútornej a vonkajšej migrácii, vzdelanosti, o rozvodovosti, pôrodnosti, úmrtnosti a pod.

Demografia síce neskúma kriminalitu, jej poznatky sú ale používané v kriminológii pomerne často – najmä pri výpočtoch úrovne kriminality, teda ukazovateľoch, ktoré vypovedajú o zaťažení špecifických kategórií populácie.

4.9 Prognostika

Kriminológia ako vedný odbor plní taktiež funkciu predikčnú, t. j. poskytuje poznatky o budúcom vývoji javov a procesov obsiahnutých v jej predmete skúmania. V tomto kontexte využíva poznatky prognostiky – vedného odboru, ktorý poskytuje princípy, kategórie a metódy vypracúvania poznatkov o budúcom vývoji javov a pro-

cesov. V rámci kriminológie sa konštituuje špeciálna vedná disciplína – kriminologická prognostika (bližšie pozri kapitolu 5 – Kriminologické prognózovanie).

4.10 Štatistika

Štatistika ako súčasť aplikovanej matematiky patrí k metodologickej výbave kriminológie ako empirickej vedy. Umožňuje jej kvantitatívnu i kvalitatívnu analýzu získaných faktov, údajov, overenie hypotéz kriminologického výskumu a vyvodenie relevantných záverov a odporúčaní pre trestnú politiku, ako aj tvorbu modelov pre ich efektívne fungovanie v spoločenskej praxi.

5. Praktický význam kriminológie

Vznik vedy a jej rozlíšenie na osobitné vedné odbory vyvolali zväčša potreby praktického života. Získavanie vedeckých poznatkov nie je samoúčelné, ale je predovšetkým prostriedkom na dosiahnutie cieľa, ktorým sú praktické potreby spoločnosti. Prax nie je len cieľom vedy, ale aj východiskom vedeckého poznania.

Spravidla práve **prax nastoľuje problémy, ktoré potom rieši veda**. Účinné využívanie vedeckých poznatkov v praxi však nebýva také samozrejmé, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Naopak, **zavedenie vedeckých poznatkov do praxe býva až priveľmi často náročnejšie než ich samo získanie**. Finálnymi výsledkami s vysokou hodnotou vedeckej práce sú spravidla vedecké teórie, ktoré však nie sú hotovými návodmi na praktické konanie. Ich objektívna pravdivosť, vnútorná koherentnosť (vnútorná neprotirečivosť), konzistentnosť (obsahuje len súvisiace poznatky) a systematická usporiadanosť ešte negarantujú správnosť ich praktického využitia. Nezvyčajne náročným a tradične najproblémovjším je práve transfer vedeckých poznatkov do praxe. Proces premeny teoretických poznatkov (ktorých cieľom je vysvetľovať skúmané javy a procesy) na návody na praktické konanie (ktorých cieľom je dosiahnutie zamýšľaného stavu) je nanajvýš tvorivou a odborne náročnou činnosťou, ktorú nemožno preniesť výhradne na užívateľov teórie v praxi. A naopak, uvedenie vedeckých poznatkov do praxe nemožno očakávať od vedy samej. Získavanie vedeckých poznatkov a ich účinné uplatňovanie v praxi si vyžaduje spoluprácu predstaviteľov oboch strán – tak vedy ako aj praxe.

Kriminologické poznatky nachádzajú praktické uplatnenie najčastejšie v týchto oblastiach:

– **V oblasti právneho systému – hlavne v trestnoprávnej praxi.** Kriminologické poznatky poskytujú empirické potvrdené poznatky získané skúsenosťami, ktoré sa vzťahujú k procesom kriminalizácie a dekriminalizácie, penalizácie (trestanie) a depenalizácie (uzavretie menej závažného trestného činu bez potrestania), k ukladaniu, výkonu a reálnemu účinku trestov. Poznatky kriminológie nachádzajú uplatnenie aj v ďalších právnych disciplínach, ako napríklad v občianskom, rodinnom, správnom, obchodnom a inom práve.

– **V rozsiahlej oblasti spoločenského života, v ktorej kriminalita vzniká a funguje.** Kriminologické poznatky o príčinách kriminality a jej prejavoch pomáhajú prijímať pragmatické rozhodnutia a praktické opatrenia oslabujúce pôsobenie kriminogénnych faktorov, a naopak posilňujúce antikriminogénne faktory, identifikovať

nápadné anomálie v zmenách kriminality, a tým aj iniciovať prijímanie príslušných praktických krokov.

– **Pri vypracúvaní realizačných programov a plánov kontroly kriminality.** Kriminológia pomáha identifikovať rizikové skupiny populácie (podľa pohlavia, veku, vzdelania, sociálnych a iných znakov vrátane osobnostných znakov), ktoré sú náchylné na páchanie kriminality alebo naopak, ktoré sú kriminalitou ohrozené.

Samo štúdium kriminológie ako vedného odboru je síce nevyhnutným, nie je však postačujúcim predpokladom na kvalifikované riešenie kriminologických a s tým súvisiacich praktických problémov. Ako sme uviedli, rovnako významné je aj spájanie osvojovaných poznatkov s praxou.

6. Inštitucionalizácia kriminológie

6.1 Medzinárodný kontext

Inštitucionalizácia kriminológie prebehla jednak v rámci medzinárodných organizácií – napr. Organizácie spojených národov a Rady Európy, taktiež boli zriadené medzinárodné kriminologické spoločnosti a v neposlednom rade možno poukázať na univerzity a vedecko-výskumné ústavy.

Organizácia spojených národov

V rámci OSN funguje **Komisia pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu**⁴⁵ (angl. *Commission on Crime Prevention and Criminal Justice*), ktorá bola zriadená v roku 1992. Ako jej názov napovedá, Komisia pôsobí ako hlavný orgán OSN v oblasti predchádzania trestnej činnosti a trestného súdnictva. Komisia ponúka členským štátom OSN, vrátane Slovenskej republiky, fórum na výmenu skúseností a informácií s cieľom rozvíjať vnútroštátne a medzinárodné stratégie, ako aj určovať priority v oblasti boja proti kriminalite, resp. trestnej činnosti. Komisia je prípravným orgánom kongresov OSN pre kriminalitu. Taktiež spolupracuje s inými orgánmi OSN, ktoré majú osobitné zamerania v oblastiach prevencie kriminality a trestného súdnictva. V neposlednom rade je možné dodať, že komisia sa spolupodieľala na príprave *Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu*,⁴⁶ ktorý bol prijatý v roku 2000 v New Yorku, ktorý v súčasnosti predstavuje jeden z najzásadnejších medzinárodných právnych dokumentov v boji proti organizovanému zločinu pre štáty, ktoré k nemu pristúpili, vrátane Slovenskej republiky.

OSN taktiež vybuďovala sieť **regionálnych inštitútov, ktoré sa zaoberajú kriminalitou**, napríklad:

45 Bližšie pozri: Commission on Crime Prevention and Criminal Justice [online]. Prístupné na <<http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/index.html>>.

46 Dohovor proti nadnárodnému organizovanému zločinu z 15. novembra 2000, Palermo, OSN; oznámenie 621/2003 Z. z. o prijatí Dohovoru Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu. Bližšie pozri ŠANTA, J. *Zločinecká skupina – medzinárodnoprávne súvislosti a praktické skúsenosti*. In: *Justičná revue*, roč. 60 (2008), č. 8–9, s. 1157–1166; IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 331 a nasl.; KLIMEK, L. *Základy trestného práva Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 108 a nasl.

– **Medziregionálny výskumný ústav OSN pre oblasť kriminality a spravodlivosti**⁴⁷ (angl. *United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*) so sídlom v Turíne (Taliansko). Úlohou tohto Ústavu je navrhovať a vykonávať politiky a opatrenia v oblasti prevencie a kontroly kriminality, presadzovať spravodlivosť či predchádzať kriminalite. Ústav sa zameriava na podporu spoločností bez kriminality a násilia.

– **Európsky inštitút pre prevenciu a kontrolu kriminality**⁴⁸ (angl. *European Institute for Crime Prevention and Control*) so sídlom v Helsinkách (Fínsko). Tento inštitút je európsky regionálny inštitút v sieti OSN pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu, pričom pôsobí pod záštitou fínskeho ministerstva spravodlivosti ako nezávislý výskumný inštitút. Jeho činnosť zahŕňa, okrem iného, zhromažďovanie a analýzu údajov o systémoch trestného súdnictva a viktimizácie. Taktiež vypracováva usmernenia a moduly školení pre tvorcov politik a odborníkov v oblasti trestného súdnictva.

– **Inštitút OSN pre Áziu a Ďaleký východ pre prevenciu kriminality a zaobchádzanie s (jej) páchatel'mi**⁴⁹ (angl. *United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*) so sídlom v Tokiu (Japonsko). Činnosť tohto Inštitútu je zameraná na podporu a rozvoj systémov trestného súdnictva a vzájomnej spolupráce v Ázii a v oblasti Tichomoria. Medzi jeho činnosti patria školenia a semináre pre pracovníkov v oblasti prevencie kriminality a trestného súdnictva, ako aj výskum a štúdiu prevencie kriminality a zaobchádzania s jej páchatel'mi. Prispieva k odbornej príprave pracovníkov v trestnej justícii a poskytuje poznatky o účinných opatreniach v boji proti kriminalite v rozvojových krajinách.

– **Africký inštitút OSN pre prevenciu kriminality a zaobchádzanie s (jej) páchatel'mi**⁵⁰ (angl. *United Nations African Institute for the Prevention of Crime and Treatment of Offenders*) so sídlom v Kampale (Uganda). Cieľom tohto Inštitútu je podpora rozvoja afrických krajín prostredníctvom vhodných politik a programov na prevenciu kriminality a trestného súdnictva.

– **Latinskoamerický inštitút OSN pre prevenciu kriminality a zaobchádzanie s (jej) páchatel'mi**⁵¹ (angl. *United Nations Latin American Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*) so sídlom v San José (Kostarika). Hlavným cieľom Inštitútu je spolupráca s vládami na podporu rozvoja krajín Latinskej Ameriky a Karibiku prostredníctvom formulovania a začlenenia primeraných politik do oblasti národných rozvojových plánov v oblasti predchádzania kriminality a trestného súdnictva. Zameriava sa na výskum, školenia a technickú pomoc pri programoch a projektoch v oblasti prevencie kriminality a trestného súdnictva.

47 Bližšie pozri: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute [online]. Prístupné na <<http://www.unicri.it>>.

48 Bližšie pozri: European Institute for Crime Prevention and Control [online]. Prístupné na <<https://www.heuni.fi>>.

49 Bližšie pozri: United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders [online]. Prístupné na <<https://www.unafei.or.jp/english/index.html>>.

50 Bližšie pozri: United Nations African Institute for the Prevention of Crime and Treatment of Offenders [online]. Prístupné na <<https://www.unafri.or.ug>>.

51 Bližšie pozri: United Nations Latin American Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders [online]. Prístupné na <<http://www.ilanud.or.cr>>.

Rada Európy

V rámci Rady Európy funguje **Európsky výbor pre otázky kriminality**⁵² (angl. *European Committee on Crime Problems*) so sídlom v Štrasburgu (Francúzsko), ktorý bol zriadený v roku 1958. Výbor sa zameriava na dohľad a koordináciu činností Rady Európy v oblasti predchádzania kriminality a jej kontroly. Výbor určuje priority pre medzivládnu právnu spoluprácu, predkladá, zabezpečuje činnosti v oblasti trestného práva, kriminológie a penológie. Taktiež vypracúva medzinárodne dohovory a odporúčania v týchto oblastiach, organizuje konferencie ministrov spravodlivosti členských štátov Rady Európy, ako aj riaditeľov väzenských správ jednotlivých štátov.

Kriminologický výskum v rámci rady Európy realizuje **Kriminologická vedecká rada** (angl. *Criminological Scientific Council*), ktorá bola zriadená v roku 1963. Výsledky jej kriminologického výskumu sú považované za východisko kriminálnej politiky Rady Európy, ako aj jej členských štátov. Navyše, táto vedecká rada organizuje kriminologické konferencie a kolokvia, na ktorých sa zúčastňujú špičkoví kriminológovia nie len z Európy.

Medzinárodné kriminologické spoločnosti

Kriminológia je rozvíjaná taktiež v medzinárodných kriminologických spoločnostiach. Uviesť ich úplný zoznam by presiahol potreby tejto práce, avšak, možno poukázať napríklad na:

- **Medzinárodná kriminologická spoločnosť**⁵³ (angl. *International Society for Criminology*) so sídlom v Ríme (Taliansko), založená v roku 1938;
- **Európska kriminologická spoločnosť**⁵⁴ (angl. *European Society of Criminology*) so sídlom v Lausanne (Švajčiarsko), založená v roku 2000;
- **Americká kriminologická spoločnosť**⁵⁵ (angl. *American Society of Criminology*) so sídlom v Columbase (Ohio, USA), založená v roku 1941.

Činnosť takýchto spoločností je zameraná napríklad na organizáciu medzinárodných kongresov, vedeckých konferencií či vydávanie kriminologických časopisov a iných publikácií.

Výučba na Univerzitách

Počiatky výučby kriminológie ako *študijného predmetu* siahajú k jej vzniku, a to do 90.-tych rokov 19. storočia na univerzitách v Taliansku, Nemecku, Rakúsku a Francúzsku. Postupne sa stala stabilným predmetom v takmer všetkých Európskych štátoch, ale aj v iných štátoch Zeme. Jej výučba je súčasťou väčšiny univerzít a vysokých škôl so sociologickým, právnickým či policajným zameraním.

Možnosť samostatného štúdia kriminológie ako *študijného odboru* alebo *študijného programu* (v Slovenskej republike školy akreditujú *študijné programy*) je taktiež

52 Bližšie pozri: European Committee on Crime Problems [online]. Prístupné na <<https://www.coe.int/en/web/cdpc>>.

53 Bližšie pozri: International Society for Criminology [online]. Prístupné na <<https://www.intercrim.com>>.

54 Bližšie pozri: European Society of Criminology [online]. Prístupné na <<https://www.esc-eurocrim.org>>.

55 Bližšie pozri: American Society of Criminology [online]. Prístupné na <<https://www.asc41.com>>.

možná, ale ešte nie je úplne bežná na všetkých univerzitách či vysokých školách. Pokiaľ ide o európsky kontext, kriminologické vzdelanie je možné získať napríklad v Spojenom kráľovstve na Oxfordskej univerzite, vo Švédsku na Lundskej univerzite, a to s vyučovacím jazykom anglickým, a taktiež v Poľsku na Gdaňskej univerzite.

Vedecko-výskumné ústavy

Vedecko-výskumné ústavy či inštitúty alebo iné pracoviská špecializované na kriminologický výskum majú tradíciu v celom svete. Svoje miesto majú hlavne na univerzitách. Napríklad v Spojenom kráľovstve boli zriadené **Centrum kriminológie**⁵⁶ (angl. *Centre for Criminology*) na Oxfordskej univerzite a **Ústav kriminológie**⁵⁷ (angl. *Institute of Criminology*) na Cambridskej univerzite. Ústavy s takýmto zameraním nachádzame aj mimo akademickej pôdy. Napríklad v Nemecku bol zriadený **Inštitút kriminologického výskumu v Dolnom Sasku**⁵⁸ (nem. *Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen*) a vo Francúzsku bol zriadený **Parížsky inštitút kriminológie** (fran. *Institut de criminologie de Paris*). Činnosť takýchto ústavov je zameraná hlavne na výskumné projekty, ale taktiež napríklad na organizáciu medzinárodných kongresov, vedeckých konferencií či vydávanie kriminologických časopisov a iných publikácií.

6.2 Slovenská republika

Obdobie Československa

Počiatky inštitucionalizácie kriminológie v Slovenskej republike siahajú do čias Československa. Kriminológia sa rozvíjala jednak na univerzitách, ako aj v rámci vrcholových štátnych orgánov.

Pokiaľ ide o univerzitné prostredie, v roku 1926 na **Právnickej fakulte Univerzity Karlovej** so sídlom v Prahe bol zriadený **Kriminologický ústav**. Obdobné pracoviská boli zriadené taktiež na ďalších právnických fakultách v Československu, a to v roku 1927 na Právnickej fakulte Univerzity Komenského so sídlom v Bratislave a v roku 1928 na Právnickej fakulte Masarykovej Univerzity so sídlom v Brne. Po druhej svetovej vojne z podnetu Právnickej fakulty Univerzity Karlovej bol zriadený Vedecko-výskumný ústav kriminalistiky, ktorý bol onedlho premenovaný na **Výskumný ústav kriminologický**. Neskôr bol premenovaný na **Kabinet pre kriminológiu**, pričom bol spoločným pracoviskom Právnickej fakulty Univerzity Karlovej a Ústavu štátu a práva Československej akadémie vied. Časom došlo k zrušeniu všetkých vyššie uvedených kriminologických pracovísk, ale výučba kriminológie na právnických fakultách pokračovala.

V rámci vrcholových štátnych orgánov v roku 1960 bol zriadený **Vedecko-výskumný ústav kriminalistiky** so sídlom v Prahe, a to ako súčasť troch vrcholových orgánov Československa – Generálnej prokuratúry, Ministerstva spravodlivosti a Mi-

56 Bližšie pozri: Centre for Criminology [online]. Prístupné na <<https://www.law.ox.ac.uk/centres-institutes/centre-criminology>>.

57 Bližšie pozri: Institute of Criminology [online]. Prístupné na <<https://www.crim.cam.ac.uk/>>.

58 Bližšie pozri: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen [online]. Prístupné na <https://www.kfn.de>.

nisterstva vnútra. Aj keď síce tento ústav niesol v názve kriminalistické zameranie, na jeho pôde boli realizované taktiež kriminologické výskumy. Po roku 1966 došlo k zmene jeho začlenenenia ako aj názvu na **Výskumný ústav kriminologický pri Generálnej prokuratúre**. Po týchto zmenách jeho zameranie bolo nasmerované výlučne na kriminologický výskum. Krátko po páde komunistického režimu došlo v roku 1990 k ďalšej zmene tohto pracoviska, a to na **Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu**⁵⁹ (česky *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*). Krátko po rozdelení Československa bol tento inštitút začlenený pod Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky, a to od roku 1994. V súčasnosti má stále tento názov a predstavuje stabilné výskumné a analytické pracovisko v oblasti kriminológie a trestnej justície v Českej republike.

Obdobie samostatnej Slovenskej republiky

Kriminológia ako predmet štúdia je štandardným študijným predmetom na všetkých právnických fakultách v Slovenskej republike – existujúcich po rozdelení Československa ako aj novozaložených. Jej výučbu zabezpečujú ich katedry zamerané na trestné právo, kriminológiu a kriminalistiku. Navyše, kriminológia je vyučovaná taktiež na Akadémií Policajného zboru.

Pokiaľ ide o kriminológiu ako vedu (vedný odbor), slovenská realita je voči nej krutá. Ako je uvedené vyššie, krátko po rozdelení Československa **Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu** (česky *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*) bol začlenený pod Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky. Nakoľko sídlom tohto inštitútu bola a stále je Praha, na Slovensku ostal prázdny priestor. Na jednej strane, tento priestor mohol byť vyplnený zriadeným ústavu či iného pracoviska so zameraním na kriminologický výskum, buď ako samostatné pracovisko financované zo štátnych prostriedkov obdobne ako Slovenská akadémia vied, alebo mohlo byť zriadené v rámci už existujúcej štruktúry vrcholových štátnych orgánov – napríklad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky alebo Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Žiaľ, v priebehu 25 rokov sa tak nestalo. Slovenská republika ako jeden z mála európskych štátov, ak nie jediný, nemá takéto pracovisko.

Na druhej strane, v rámci vysokých škôl boli zriadené výskumné pracoviská so zameraním na kriminologický výskum.

Na **Fakulte práva Paneurópskej vysokej školy** so sídlom v Bratislave z iniciatívy profesora Jaroslava Ivora a profesora Květoňa Holcra, bolo v roku 2012 zriadené **Výskumné kriminologické centrum**. Jeho riaditeľom bol Květoň Holcr. V jeho tíme boli napríklad Daniela Košecká a Libor Klimek. V rámci centra boli riešené vedecké projekty s kriminologickým a trestnoprávnym zameraním. Ako výstupy svojej výskumnej práce centrum vydávalo domáce ako aj zahraničné publikácie, pričom diela členov tohto centra boli citované takmer po celom svete.

Na **Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela** v Banskej Bystrici bolo v roku 2017 zriadené **Kriminologické a kriminalistické výskumné centrum**. Toto centrum je špecializovaným pracoviskom skúmania ochrany osôb, majetku a ďalších zákonom chránených záujmov, ktoré vykonáva vedecko-výskumnú a expertnú činnosť v súlade

59 Bližšie pozri: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. Prístupné na <<http://www.ok.cz/iksp>>

s dlhodobým plánom rozvoja a zámermi Právnickej fakulty ako aj Univerzity Mateja Bela. Primárnym objektom skúmania sú hlavne problémy z odboru Trestné právo, Kriminológia a Kriminalistika.

Záver

Pojem kriminológia má latinsko-grécky pôvod, a to v latinskom pojme *crimen* = zločin a gréckej prípone *lógos* (λόγος) = študovať/poznávať. Síce tento pojem z lingvistického hľadiska má pôvod v latinskom a gréckom jazyku, jeho prvé použitia nachádzame reálne v iných „novších“ jazykoch až v 19. storočí. Pojem kriminológia prvý krát použil v roku 1879 francúzsky antropológ Paul Topinard (1830-1911), prirodzene, vo francúzskom jazyku v podobe *criminologie*.

V súčasnosti existuje nespočítateľné množstvo vymedzení (definícií) kriminológie, žiadne však úplne neuspokojuje každého. Kriminológovia sú v tejto otázke ako ktorýkoľvek iní vedci. Majú odlišné názory o tom istom, ale niekedy sa aj zhodnú. Kriminológia je vedou o kriminalite, a to vo vnímaní slovenských kriminológov, ako aj kriminológov takmer všade inde vo svete. Kriminológia je veda, ktorá dôsledným využívaním korektného teoretického a metodologického inštrumentária skúma kriminalitu (zločin) ako nežiaduci sociálno-patologický jav v spoločnosti, jej stav, úroveň, štruktúru, dynamiku, osobnosť páchatel'ov, obete, vzťah páchatel'a a obete, jednotlivé druhy kriminality (zločinu), možnosti jej minimalizácie a prognózovania jej vývoja v bližšej a vzdialenejšej budúcnosti.

Kriminológia je spoločenskou vedou. Spoločenské vedy sa zaoberajú človekom a spoločnosťou. Ako je uvedené vyššie, kriminológia je veda, ktorá skúma kriminalitu (zločin) ako nežiaduci jav v spoločnosti. Samostatnosť kriminológie medzi spoločenskými vedami je daná kriminalitou a jej prvkami ako jej špecifickým predmetom skúmania. Kriminológiu je možné vnímať ako vedu s nadštandardne rôznorodým predmetom skúmania. Práve táto rôznorodosť skúmaných fenoménov, teda interdisciplinárnosť kriminologických výskumov, býva nesprávne prenášaná na predmet skúmania kriminológie ako vedného odboru. Na kriminologických výskumoch participujú odborníci iných vied, napr. trestného práva, kriminalistiky, sociológie či súdnej psychológie. Kriminológia je empirickou vedou. Kriminológia sa zameriava na reálny jav, a to kriminalitu (zločin) a s ňou súvisiace okolnosti. Jej poznatky pochádzajú z vedeckých výskumov. Na rozdiel od vied formálnych ako napríklad logika a matematika, poznatky kriminológie sú empiricky testovateľné, keďže kriminalita je reálny jav v spoločnosti.

Kriminológia sa mení plynutím času a prispôsobuje sa aktuálnemu stavu kriminality. Kým v minulosti, hlavne v počiatkoch kriminológie, kriminalita bola vnímaná spravidla vnútroštátne, dnes ju ovplyvňuje zmedzinárodňovanie (internacionalizácia) „všetkeho možného“. Kriminalitu súčasnosti nie je možné ohraničiť hranicami jedného štátu či kontinentu. Niektoré druhy kriminality vplyvom zmedzinárodňovania prerástli do medzinárodných problémov. Napr. drogová kriminalita či počítačová kriminalita sú v dnešnom svete tak cezhraničné, že sú považované za bezhraničné. V regionálnom kontexte často dochádza k spoločnému vnímaniu vybraných druhov trestnej činnosti. Napríklad v EÚ boli predstavené tzv. európske trestné činy, ktorých

klúčovým prvkom je práve ich cezhraničná povaha – napr. už uvedená drogová kriminalita či počítačová kriminalita.

Ak sú niektoré druhy kriminality cezhraničné či dokonca až nadnárodné, logicky, taktiež kriminológia ako veda, ktorá ich skúma, ich musí predsa vnímať aj v medzinárodnom kontexte. Kriminológovia v ostatnom období začali venovať pozornosť medzinárodnej kriminalite, resp. medzinárodnému zločinu, čoho dôsledkom sa začala vytvárať jej podoblasť, a to medzinárodná kriminológia (angl. international criminology). Medzinárodná kriminológia sa zaoberá kriminalitou (zločinom), ktorá presahuje hranice štátov. Skúmanie medzinárodnej kriminality (zločinu) spôsobilo rozšírenie horizontov kriminologického výskumu.

Predmetom skúmania kriminológie je kriminalita ako hromadný sociálnoprávny jav (fenomén), jej stav, úroveň [údaje vzťahujúce sa k referenčným skupinám (podľa pohlavia, veku, vzdelania, krajov atď.)], štruktúra a dynamika, etiológia (skúmanie príčin vzniku kriminality), fenomenológia (charakteristické prejavy kriminality), páchatelia, obeť, ako aj kontrola kriminality. Na to, aby si kriminológia uchovala postavenie plnohodnotného vedného odboru s predmetom skúmania, je nevyhnutné, aby napĺňala aj ďalšie požiadavky. Obdobne ako iné vedné odbory, taktiež skúma svoju históriu, zabezpečuje vysokoškolskú a vedeckú prípravu svojich vedcov, buduje svoje špecifické inštitúcie, vydáva vedecké a odborné publikácie a pod. Pravda, takéto zabezpečovanie vyžaduje nemalé finančné prostriedky. Sú štáty, ktoré sú voči kriminológii štedré, a samozrejme sú štáty, ktoré sú voči nej kruté (napr. Slovenská republika).

V ponímaní kriminológie ako vedy o kriminalite panuje medzi kriminológmi zhoda, avšak rozchádzajú sa v názoroch na ponímanie samotnej kriminality. Historicky sa sformovali dve základné názorové skupiny na predmet kriminológie, a to sociologizujúce ponímanie a legálne ponímanie. Na jednej strane, sociologizujúce vnímanie kriminality. V tomto vnímaní kriminalitou sa rozumie sociálna deviácia, t. j. také konanie a správanie, ktoré je spoločensky patologické, t. j. pre spoločnosť nezdravé. Polemickou otázkou je, čo je spoločensky patologické? História ľudstva preukazuje, že kým v dávnej minulosti nejaké konanie bolo samozrejmosťou, dnes tomu tak nemusí byť. Na strane druhej, legálne vnímanie kriminality. Je odlišné. V tomto vnímaní kriminalitou sa rozumie trestná činnosť, ktorá je sankcionovaná. Trestná činnosť síce nie je štandardne vymedzená v trestnoprávných normách, ale v tomto kontexte ide o trestné činy vymedzené v zákone (v Slovenskej republike v Trestnom zákone). Trestnou činnosťou v legálnom vnímaní kriminality je teda iba činnosť, ktorá vykazuje znaky trestných činov v zákonoch konkrétnych štátov. V porovnaní so sociologizujúcim vnímaním kriminality, práve v tom sa prejavuje určitosť, presnosť a jednoznačnosť vnímania kriminality, t. j. trestnej činnosti v podobe trestných činov, ktoré sú ustanovené normami trestného práva s určitosťou, presnosťou a jednoznačnosťou (v Slovenskej republike v Trestnom zákone).

Medzi základné úlohy kriminológie zaraďujeme získavanie objektívnych poznatkov o kriminalite (zločine); prepojenie kriminologických poznatkov s inými vednými odborními; spracovanie poznatkov a návrhy systému kontroly kriminality; skvalitnenie vzdelávania v predmete „Kriminológia“ (resp. „Základy kriminológie“) a jej uplatnenie v spoločenskej praxi.

Každý vedný odbor má svoje vnútorné členenie, vrátane kriminológie. Vnútrnú štruktúru kriminológie tvoria etiológia kriminality (skúmanie príčin vzniku kriminality), fenomenológia kriminality (charakteristické prejavy kriminality), kontrola kriminality, viktimológia a penológia.

Kriminológia nie je jedinou vedou, ktorá sa zaoberá kriminalitou (zločinom). Kriminalita ako sociálno-patologický jav má prvky jednak spoločenské, ale taktiež napríklad trestnoprávne, psychologické či psychiatrické. Kriminalita nie je záujmom výlučne kriminológie, ale jej prvky sú predmetom záujmu taktiež ďalších vied či vedných odborov, a to hlavne trestné právo, kriminalistika, sociológia, súdna (forezná) psychológia, súdna (forezná) psychiatria, súdne lekárstvo. Navyše, kriminológia využíva aj poznatky vedných odborov, ktoré s kriminalitou bezprostredne nesúvisia. Buď používa ich poznatky obsahové, alebo využíva poznatky metodologickej povahy. Ide hlavne o pedagogiku, prognostiku, demografiu a štatistiku.

Kriminologické poznatky nachádzajú praktické uplatnenie najčastejšie v oblasti právneho systému – hlavne v trestnoprávnej praxi, v rozsiahlej oblasti spoločenského života, v ktorej kriminalita vzniká a funguje a pri vypracúvaní realizačných programov a plánov kontroly kriminality.

Inštitucionalizácia kriminológie prebehla jednak v rámci medzinárodných organizácií – napr. Organizácie spojených národov a Rady Európy, taktiež boli zriadené medzinárodné kriminologické spoločnosti a v neposlednom rade možno poukázať na univerzity a vedecko-výskumné ústavy. V rámci OSN funguje Komisia pre prevenciu kriminality a trestnú justíciu, ktorá bola zriadená v roku 1992. Ako jej názov napovedá, Komisia pôsobí ako hlavný orgán OSN v oblasti predchádzania trestnej činnosti a trestného súdnicstva. OSN taktiež vybudovala sieť regionálnych inštitútov, ktoré sa zaoberajú kriminalitou. V rámci Rady Európy funguje Európsky výbor pre otázky kriminality so sídlom v Štrasburgu (Francúzsko), ktorý bol zriadený v roku 1958. Výbor sa zameriava na dohľad a koordináciu činností Rady Európy v oblasti predchádzania kriminality a jej kontroly.

Počiatky výučby kriminológie ako študijného predmetu siahajú k jej vzniku, a to do 90.-tych rokov 19. storočia na univerzitách v Taliansku, Nemecku, Rakúsku a Francúzsku. Postupne sa stala stabilným predmetom v takmer všetkých Európskych štátoch, ale aj v iných štátoch Zeme. Jej výučba je súčasťou väčšiny univerzít a vysokých škôl so sociologickým, právnickým či policajným zameraním. Možnosť samostatného štúdia kriminológie ako študijného odboru alebo študijného programu (v Slovenskej republike školy akreditujú študijné programy) je taktiež možná, ale ešte nie je úplne bežná na všetkých univerzitách či vysokých školách. Pokiaľ ide o európsky kontext, kriminologické vzdelanie je možné získať napríklad v Spojenom kráľovstve na Oxfordskej univerzite, vo Švédsku na Lundskej univerzite, a to s vyučovacím jazykom anglickým, a taktiež v Poľsku na Gdaňskej univerzite.

Literatúra:

- BANTEKAS, I. – MYLONAKI, E. (eds.) *Criminological Approaches to International Criminal Law*. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, 336 s.
- BARAK, G. *Criminology: An Integrated Approach*. Plymouth : Rowman & Littlefield, 2009, 379 s.

-
- BOSWORTH, M. – HOYLE, C. (eds.) What is Criminology? New York : Oxford University Press, 2011, 551 s.
  - BRUNA, E. Vybrané kapitoly z kriminologie. 2. vydání. Praha : Vysoká škola finanční a správní, 2014, 117 s.
  - CASE, S. – JOHNSON, P. – MANLOW, D. – SMITH, R. – WILLIAMS, K. Criminology. New York : Oxford University Press, 2017, 1024 s.
  - Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. A/RES/40/34, 29th November 1985, 96th plenary meeting
  - DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. – VRÁBLOVÁ, M. a kol. Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň : Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2016, 408 s.
  - DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. Introduction to Criminology. Plzeň : Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2009, 109 s.
  - DOBRŮTKA, G. Základné otázky forenznej psychológie. In Paedagogica Specialis, 1969, č. 1/1969, s. 129–198
  - FÁBRY, A. Penológia. Bratislava : Eurokódex, 2009, 264 s.
  - GAROFALO, R. Criminologia. Studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione. Torino : Bocca 1885, 495 s.
  - GRIVNA, T. – SCHEINOST, M. – ZOUBKOVÁ, I. a kol. Kriminologie. 3., aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015, 536 s.
  - HAGAN, F. E. Introduction to Criminology: Theories, Methods and Criminal Behavior. London : Sage Publications, 2010, 553 s.
  - HERETIK, A. Forezná psychológia pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie. 3. prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava : Eurokódex, 2010, 544 s.
  - HERETIK, A. Úvod do forenznej psychológie pre poslucháčov právnických fakúlt. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1992, 153 s.
  - HOEFNAGELS, G. P. The Other Side of Criminology: An Inversion of the Concept of Crime. Springer : New York, 1973, 181 s.
  - HOLCR, K. – OČENÁŠOVÁ, E. – ONDICOVÁ, M. – SABOPÁL, E. – ŠÚRYOVÁ, E. Kriminológia - všeobecná časť. 2. diel. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2003, 95 s.
  - HOLCR, K. a kol. Kriminológia. Bratislava : Iura edition, 2008, 404 s.
  - HOLCR, K. a kol. Kriminologie. Praha : Leges, 2009, 192 s.
  - HOLOMEK, J. Viktimológia. Plzeň : Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013, 166 s.
  - HORVÁTHOVÁ, A. – ONDICOVÁ, M. – SABOPÁL, E. – UHRIN, S. Kriminológia II. 1. diel. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2006, 190 s.
  - HORVÁTHOVÁ, A. – ONDICOVÁ, M. – SABOPÁL, E. – UHRIN, S. Kriminológia II: 2. diel. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2006, 175 s.
  - HUNGR, P. – DOBROVIČOVÁ, G. Sociológia práva. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 1990, 252 s.
  - IBL, P. Kriminologie. Praha : Vysoká škola Karlovy Vary, 2004, 258 s.
  - IVOR, J – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné I: Všeobecná časť.

- Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 556 s.
- IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J. Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. Žilina : Eurokódex, 2013, 888 s.
  - IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné I: Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 556 s.
  - IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné II: Osobitná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 648 s.
  - IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. Trestné právo procesné I: Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 528 s.
  - IVOR, J. – POLÁK, P. et ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II: Osobitná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 492 s.
  - IVOR, J. (ed.) Kriminológia ako súčasť trestnej politiky. Pocta prof. PhDr. Květoňovi Holcrovi, DrSc. k 80. narodeninám. Praha : Leges, 2018, 324 s.
  - JELÍNEK, J. a kol. Terorismus – základní otázky trestního práva a kriminologie. Praha : Leges, 2017, 224 s.
  - JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 10. 2017. Praha : Leges, 2017, 976 s.
  - JELÍNEK, J. et al. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha : Leges, 2013.
  - JONES, H. Crime and the Penal System. 3rd edition. London : University Tutorial Press, 1965, 302 s.
  - JONES, S. Criminology. 6th edition. New York : Oxford University Press, 2017, 472 s.
  - KAFKA, J. – LONGAUER, F. Súdna psychiatria a súdne lekárstvo pre právnikov. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 1993, 194 s.
  - KLÁTIK, J. a kol. Trestné právo hmotné: Osobitná časť. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 422 s.
  - KLÁTIK, J. a kol. Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 450 s.
  - KLIMEK, L. Základy trestného práva Európskej únie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 264 s.
  - KNEPPER, P. – JOHANSEN, A. The Oxford Handbook of the History of Crime and Criminal Justice. New York : Oxford University Press, 2016, 707 s.
  - LAUFER, W. S. – ADLER, F. (eds.) The Criminology of Criminal Law. Routledge : Oxon – New York, 1999, 557 s.
  - LIEBLING, A. – MARUNA, S. – MCARA, L. (eds.) The Oxford Handbook of Criminology. Oxford : Oxford University Press, 2017, 1030 s.
  - MADLIAK, J. a kol. Kriminológia. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, 360 s.
  - MADLIAK, J. a kol. Kriminológia. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 1993, 178 s.
  - MAGUIRE, M. – MORGAN, R. – REINER, R. (eds.) The Oxford Handbook of Criminology. 4th edition. New York : Oxford University Press, 2012, 1185 s.
  - MORGAN, R. – MAGUIRE, M. – REINE, R. (eds.) The Oxford Handbook of Criminology. 15th edition. Oxford : Oxford University Press 2012, 1029 s.

-
- NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha : Aspi, 2008, 528 s.
  - OČENÁŠOVÁ, E. – ONDICOVÁ, M. – SABOPÁL, E. – ŠÚRYOVÁ, E. Kriminológia – všeobecná časť. 1. diel. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2003, 105 s.
  - PEEL, M. – SOOTHILL, K. Questioning Crime and Criminology. Cullompton – Portland : Routledge, 2013, 224 s.
  - PELFREY, W. V. The Evolution of Criminology. Cincinnati : Anderson Publishing, 1980, 117 s.
  - PRESDEE, M. Cultural Criminology and the Carnival of Crime. London : Routledge, 2000, 192 s.
  - Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 1. augusta 1967, sp. zn. 1 Tz 28/67 (R 5/1968)
  - Rozhodnutie Najvyššieho súdu z 15. novembra 1966, sp. zn. 4 Tz 75/68 (R 11/1967)
  - SCHWARTZ, M. – HATTY, S. E. (eds.) Controversies in Critical Criminology. Oxon – New York : Routledge, 2014, 198 s.
  - SIEGEL, L. J. Criminology: Theories, Patterns and Typologies. 13th edition. Boston : Cengage learning, 2016, 640 s.
  - SMEULERS, A. – HAVEMAN, R. Supranational Criminology: Towards a Criminology of International Crimes. Antwerp : Intersentia, 2008, 593 s.
  - SMITH, C. J. – ZHANG, S. X. – BARBERET, R. (eds.) Routledge Handbook of Criminology. Oxon – New York : Routledge, 2011, 584 s.
  - SUTHERLAND, E. H. Principles of Criminology. Chicago : University of Chicago Press, 1934, 611 s.
  - SVATOŠ, R. Kriminologie. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s.
  - ŠÚRYOVÁ, E. – ONDICOVÁ, M. – HORVÁTHOVÁ, A. – MIKUŠ, P. Kriminológia. Osobitná časť. I. diel. 2. prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2005, 217 s.
  - TIERNEY, J. – O'NEILL, M. Criminology: Theory and Context. 3rd edition. Oxon : Routledge, 2013, 450 s.
  - TOMÁŠEK, J. Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin. Praha : Grada, 2010, 216 s.
  - Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov
  - TURAYOVÁ, Y. a kol. Vybrané kapitoly z kriminológie. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, 143 s.
  - UGWUDIKE, P. An Introduction to Critical Criminology. Bristol – Chicago: Policy Press, 2015, 272 s.
  - VÁLKOVÁ, H. – KUČTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 664 s.
  - WALSH, A. – ELLIS, L. Criminology: An Interdisciplinary Approach. Thousand Oaks – London – New Delhi : SAGE, 2006, 495 s.
  - WALSH, A. – HEMMENS, C. Introduction to Criminology. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore : Sage Publications, 2008, 632 s.
  - WATTS, R. – BESSANT, J. – HILL, R. International Criminology: A Critical

- Introduction. Oxon – New York : Routledge, 2008, 280 s.
- WILLIAMS, K. S. Textbook on Criminology. 7th edition. Oxford : Oxford University Press, 2012, 660 s.
  - ZÁHORA, J. Zákon o obetiach trestných činov: Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, 416 s.
  - Zákon č. 300/2005 Z. z. – Trestný zákon v znení neskorších predpisov
  - Zákon č. 301/2005 Z. z. – Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
  - Zmluva o fungovaní Európskej únie v znení Lisabonskej zmluvy. Úradný vestník Európskej únie, C 83/47, 30. marec 2010

Summary: Criminology as Science at National and International Context

The work deals with the criminology as a science at national and international dimensions. Indeed, the author presents criminology as international issue, in particular at European level. It is divided into six sections. The first section presents the basic background (definition and origin of the term “criminology”). While the second section focuses on the subject of criminology, its focus and objectives, the third section focuses on its internal structure (etiology, phenomenology, crime control, victimology and penology), in the fourth section is analysed the relationship between criminology and other scientific disciplines. The fifth section points out to the practical importance of criminology. The last sixth section deals with the institutionalisation of criminology at international as well as at national contexts.

doc. JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela

Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forezných disciplín

Kriminologické a kriminalistické výskumné centrum

Komenského 20

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

e-mail: libor.klimek@umb.sk